

Spēle skolēniem

Jāzeps Vītols: personība, dzīve un darbi

Metodiskais līdzeklis skolotājiem

Priekšvārds

2013. gadā Latvijā plaši tika atzīmēta latviešu izcilā komponista Jāzepa Vītola 150. gadadiena, kas iekļauta UNESCO svinamo dienu kalendārā 2012. – 2013. gadam līdzās rakstnieka Alberta Kami, izgudrotāja un mehāniķa Rūdolfa Dīzela, komponista Riharda Vāgnera un citu ievērojamu personību gadadienām. Šī kalendāra mērķis ir izcelt personības no visas pasaules, kas ar saviem darbiem veicinājušas izglītības, kultūras un zinātnes attīstību, kā arī savstarpējo kultūru bagātināšanos un sapratni starp tautām. Tādējādi UNESCO ne tikai apliecina cieņu šiem cilvēkiem un viņu paveiktajam, bet arī aicina sabiedrību izvēlēties viņus par atskaites punktiem savai darbībai.

Jāzeps Vītols ir devis būtisku ieguldījumu Latvijas mūzikas izglītības un nemateriālā kultūras mantojuma izkopšanā. Viņš spējis latviešu, vācu un krievu mūzikas tradīcijas savīt savā jaunradē, kas atbilst UNESCO ideāliem par starpkultūru dialogu. Komponists radījis vairākus skaņdarbus, kas ir latviešu kora kultūras pamats un neatņemama Dziesmu un Deju svētku tradīcijas sastāvdaļa, ko UNESCO atzinis par Cilvēces mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma meistardarbu. Jāzepa Vītola darbi un skolēni visur pasaulē liecina par viņa ietekmi mūzikā, kā arī pierāda viņa spējas vairot Latvijas mūzikas atpazīstamību starptautiskā līmenī, padarot to par pasaules kultūras daļu.

Par godu šim nozīmīgajam notikumam pēc UNESCO Latvijas Nacionālas komisijas iniciatīvas tapa spēle un metodiskais līdzeklis skolotājiem „Jāzeps Vītols: personība, dzīve un darbi”. Tas veidots veiksmīgā sadarbībā ar Valsts izglītības satura centru, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas Muzikoloģijas katedras profesori Ilmu Grauzdiņu un SIA „Outloud”.

Lai šajā materiālā aptvertais tēmu loks mums ir iespēja runāt un mācīties ne tikai par Jāzepa Vītola mantojumu un Latvijas kultūras vēsturi, bet arī nerimstoša motivācija turpināt muzicēt un dziedāt latviešu valodā, stāstot par savu kultūru pasaulei!

*UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas
ģenerālsekretāra p.i. Baiba Moļņika*

Spēle skolēniem

Jāzeps Vītols: personība, dzīve un darbi

Metodiskais līdzeklis skolotājiem

Metodiskā līdzekļa mērķis ir rosināt skolēnu interesi par Jāzepa Vītola personību, dzīves ceļu un ieguldījumu Latvijas mūzikas attīstībā, kā arī nostiprināt un pilnveidot prasmes šīs zināšanas radoši izmantot jaunās, netradicionālās un neprognozējamās situācijās.

Kā praktiski izmantojams metodiskā līdzekļa „Jāzeps Vītols: personība, dzīve un darbi” pielikums ir divas spēles versijās – izdrukājama kartīšu spēle un interaktīva spēle prezentācijas veidā (PPSX formāts).

Abu spēļu un metodiskā līdzekļa struktūra ir līdzīga, vienāds ir arī izvēlētais uzdevumu noformējuma modelis. Katru uzdevumu veido konkrēts jautājums, kas saistīts ar Jāzepa Vītola dzīvi, daiļradi, mūzikas valodu vai Latvijas kultūrvēstures kontekstu, un trīs atbilžu varianti. Pareizās atbildes pamatojums ir atrodams katram uzdevumam pievienotā īsā informatīvā tekstā.

Uzdevumi ir iedalīti trīs sarežģītības pakāpēs. A līmeņa uzdevumi paredzēti 4.–6. klases skolēniem, B līmeņa uzdevumi – 7.–9. klases skolēniem, bet trešās jeb C sarežģītības pakāpes uzdevumi izmantojami vidusskolā. Uzdevumu iedalījums sarežģītības pakāpēs ir orientējošs, nevis absolūts, jo paši jautājumi ir dažādi – vieni prasa konkrētu faktu zināšanu, otri – vērību un attapību, trešie – prasmi likt lietā mācību laikā uzkrāto pieredzi. Tādēļ piedāvātie uzdevumi nekādā ziņā nav uzskatāmi par noteiktu standartu vai mācību sasniegumu vērtēšanai nepieciešamu instrumentu. To galvenā funkcija ir rosināt un ieinteresēt, aicināt analizēt un salīdzināt dotās atbildes, meklēt saikni starp uzdevumiem un jau apgūto mācību vielu. No šī viedokļa raugoties, augstākās sarežģītības pakāpes uzdevumi var būt noderīgi arī pašu skolotāju zināšanu atsvaidzināšanai un papildināšanai.

Visi izstrādātie uzdevumi ir iedalīti četros plašos tematos:

- I. Jāzepa Vītola dzīves ceļš – personība un sadzīve;
- II. Profesors kolēģu un studentu vidū;
- III. Mūzikas izteiksmes līdzekļi, žanri, skaņdarbi;
- IV. Jāzeps Vītols Latvijas kultūrvēstures kontekstā.

Arī šis iedalījums ir visai nosacīts, jo jautājumi nereti krustojas un pārklājas. Tomēr minētās tematiskās sadaļas ļauj vieglāk orientēties materiālā, turklāt būs noderīgas tad, ja skolotājs vēlēšies tuvāk aplūkot kādu atsevišķu – konkrētāku un šaurāku – kopējās tēmas aspektu.

Salīdzinot ar abām spēlēm, metodiskais līdzeklis ir nedaudz plašāks. Tas ietver 60 jautājumus A pakāpei, 50 jautājumus B pakāpei un 60 jautājumus C pakāpei. Metodiskajā līdzeklī ar zvaigznīti (*) ir atzīmēti tie uzdevumi, kuri nav ietverti spēles kartītēs un interaktīvajā spēlē. Atšķirīgs ir informatīvā teksta un jautājumu izkārtojums kartīšu spēlē, interaktīvajā spēlē un šajā metodiskajā līdzeklī. Kartīšu spēlē katra kartīte ietver divas savstarpēji nesaistītas daļas – fakta aprakstu un jautājumu ar trim atbilžu variantiem. Aprakstu praktiskais

pielietojums atklājas tikai spēles gaitā. Prezentācijas versijā teksts, kurš pamato pareizo atbildi, slaidā izlasāms pēc tam, kad izvēle jau veikta un pareizā (vai nepareizā) atbilde elektroniski fiksēta. Metodiskajā līdzeklī turpretim fakts un jautājums ar atbildēm lasāmi vienuviet, pareizā atbilde ir izcelta ar pasvītrojumu. Tas rada iespēju izstrādāto materiālu izmantot daudzveidīgi un radoši, ļauj pašam skolotājam uz tā bāzes veidot savus mācību palīgmateriālus.

Spēle ar pilnu vienas grūtības pakāpes komplektu, t.i. ar visām 40 kartītēm, prasa no spēles dalībniekiem jau krietni lielu zināšanu uzkrājumu. Jo vairāk kartīšu ir apgrozībā, jo – var gadīties – uz nolasītā fakta pielietojumu jāgaida ilgi, tādēļ jauniegūtā, bet nenostiprinātā informācija, var no atmiņas viegli izslīdēt. Lai spēles tempu un spēles prieku nebremzētu pārāk liels nezināmās informācijas apjoms, skolēnus spēlei vēlams sagatavot pakāpeniski. Šim nolūkam skolotājs var sagatavot palīgmateriālus – tematiski vienotas mazāka skaita jautājumu kopas, izdrukājot attiecīgos uzdevumus no piedāvātā materiāla. Atlasītie fakti tad integrējami stundas norisē, bet jautājumi ar izvēles atbildēm var noderēt kā īss pārbaudes uzdevums stundas beigās vai nākamajā nodarbībā audzēkņu uzmanības vai apgūtā temata izpratnes kontrolei. Apakštēmu ievirze var variēties un tā pilnībā pieļauj dažādu mācību priekšmetu skolotāju sadarbību (piemēram, veidojot uzdevumu kopas „J. Vītola dzīves un darba vietas”, „J. Vītols un latviešu dzeja”, „J. Vītola piedzīvotās politiskās varas maiņas”).

Atlasītu uzdevumu kopas iespējams piedāvāt arī skolēnu patstāvīgam vai grupu darbam klasē. Piemēram, izvirzīt uzdevumu: balstoties uz izdrukāto kartīšu faktu bāzes, patstāvīgi izveidot īsu stāstījumu par tēmu „Vītols un Jurjānu Andrejs”, „Vītols un Trešie dziesmu svētki”, „Vītols un latviešu simfoniskā mūzika”, „Ko es uzzināju par „Gaismas pili””. Vidusskolas līmenī pilnībā iespējams caur Vītola dzīves ceļu un atsevišķām zīmīgām situācijām palūkoties uz Latvijas vēsturi plašākā skatījumā: komponista ilgais mūžs aptver laiku no pirmās nacionālās atmodas 19. gadsimta pēdējā trešdaļā līdz pat trimdā aizvadītajiem gadiem pēc Otrā pasaules kara. Konkrētas personības dzīves norišu gaismā vēsturei ir vieglāk pārvērsties no abstrakcijas par emocionāli uzrunājošiem likteņstāstiem! Uzdevumi var būt konkrēti, pat šķietami šauri, taču tie ļaus atsevišķos faktus ierakstīt plašākā kultūrvēstures kontekstā. Piemēram, uzzināt, kā dzīvoja latviešu studenti Pēterburgā 19. gs. 80. gados, kāds bija Piekto dziesmu svētku vēsturiski politiskais fons, vai noskaidrot, kas notika Latvijā 1919. gadā, kādos žanros pirmos latviešu skaņdarbus sacerējuši Jurjānu Andrejs un Jāzeps Vītols, kādā veidā viņu daiļradē pārstāvēta tautasdziesmas apdare.

Jāatzīmē, ka šajā metodiskajā līdzeklī liela uzmanība ir veltīta faktiem, kas saistīti ar latviešu dziesmu svētkiem. Dziesmu svētki pavisam tieši atspoguļo jaunu diriģentu, komponistu, atskaņotājmākslinieku un mūzikas žanru pakāpenisku iekļaušanos apītē. Dziesmu svētki izteiksmīgi stāsta arī par citu mākslas veidu sasniegumiem, turklāt tie nav šķirami no attiecīgā perioda sabiedriski politiskiem notikumiem. Tādēļ orientēšanās dziesmu svētku vēsturē, piesaistot iepazītās personības un skaņdarbus kādiem konkrētiem svētkiem un to norises gadam, vidusskolniekiem var noderēt par atskaites punktiem, veidojot izpratni par latviešu kultūras attīstības gaitu kopumā.

„Stāsti par mūziku un komponistiem”, protams, var būt interesanti un noderīgi, tomēr izstrādātās spēles galvenais uzdevums ir vairot skolēnu interesi par pašu mūziku – vingrināt prasmi identificēt klasē iepazītus skaņdarbus un analizēt to izteiksmes līdzekļus, radīt vēlmi noklausīties vēl neiepazītus skaņdarbus un izprast to izteiksmes līdzekļus, pašiem tieši piedalīties muzicēšanā, kā arī

emocionāli iesaistīties aktīvā mūzikas klausīšanās procesā. Tādēļ par ļoti svarīgiem uzskatāmi šī metodiskā līdzekļa III sadaļā „Mūzikas izteiksmes līdzekļi, žanri, skaņdarbi” ievietotie uzdevumi. To izpildei klasē noteikti jāpiesaista „muzikāls materiāls”. Mūzikas fragmentu noklausīšanās, pieminēto melodiju atgādinājums, atbildē ietvertās tautasdziesmas nodziedāšana u.tml. piedāvātos jautājumus ļauj dažādi variēt un piemērot konkrētas stundas pamattēmai.

Fakti un gadskaitļi, kuri patiešām būtu jāiegaumē (Pirmo vispārējo latviešu dziesmu svētku gads, Latvijas Konservatorijas dibināšanas gads, J.Vītols – Pēterburgas konservatorijas profesors un Latvijas Konservatorijas rektors u.tml.), kā arī būtiskākās kultūrvēstures kopsakarības (Nikolajs Rimskis - Korsakovs kā latviešu mūziķiem īpaši nozīmīga personība; priekšstats par latviešu komponistu paaudzēm un to ievērojamākajiem pārstāvjiem; kultūras institūciju dibināšana un kultūras līmeņa kāpums 20.gs. 20. gados u.tml.), uzdevumos atkarojas ne reizi vien. Katram skolotājam ir jāizšķiras, kādu kultūras kanona zināšanu minimumu viņš vēlas ieguldīt audzēkņu ilglaicīgajā atmiņā un šis minimums periodiski jāatkārto un jānostiprina atmiņā visu mācību gadu laikā.

Savukārt metodiskajā līdzeklī bagātīgi iekļautā papildus informācija – notikumu un situāciju detaļas, gadskaitļi, personu vārdi – pat vairāk domāta skolotājam, nevis audzēkņiem. Jo skaidrs, ka ne vienmēr skolotājam spēles laikā vai citā situācijā pie rokas būs šāda informācija. Tās apguve nav pašmērķis, taču stāstot, komentējot, ilustrējot, tā var izrādīties noderīga – konkrētas detaļas stāstījumam piešķir ne vien ticamību, bet arī krāsainību un emocionalitāti. Spilgta kolorīta radīšanai lieliski noderēs izstrādātajā materiālā bagātīgi izmantotie paša Jāzepa Vītola izteikumi.

Lai skolotājam būtu iespējams tālāk darboties ar viņu ieinteresējušu faktu vai citātu, metodiskā līdzekļa kvadrātiekvāds aiz citāta norādīta tā atrašanās vieta – grāmatas izdošanas gads un lappuse. Spēles kartītēs šo atsauču, tāpat arī norāžu par citējumā izlaistiem vārdiem vai teikumiem nav. Kvadrātiekvāds norādīto citātu avoti ir šādi:

[1944] – *Jāzeps Vītols. Raksti par viņa dzīvi un darbu 80. gados.* Red. Jēkabs Graubiņš. Rīga: Latvju grāmata, 1944.

[1963] – *Jāzeps Vītols. Manas dzīves atmiņas.* Ar papildinājumiem no Annijas Vītolas atmiņām. Stokholma, 1963.

[1988] – *Jāzeps Vītols. Manas dzīves atmiņas.* Sastādītājs un komentāru autors Oļģerts Grāvītis. Rīga: Liesma, 1988.

[1999] – *Jāzeps Vītols tuvinieku, audzēkņu un laikabiedru atmiņās.* Sast. Oļģerts Grāvītis. Rīga: Zinātne, 1999.

[2006] – *Siliņš, Uldis. Dziesmai vieni gala nav. Jāzeps Vītols savās un laikabiedru vēstulēs 1918–1944.* Rīga: Nordik, 2006.

Un vēlreiz atļaujos atgādināt: metodiskajā līdzeklī ietvertie uzdevumi nav zināšanu pārbaudes eksāmena standarti. Šī ir spēle! Tāpēc līdzās nopietniem un svarīgiem jautājumiem te piedāvāts krietni daudz dažādu interesantu faktu un atgadījumu no profesora Jāzepa Vītola dzīves. Arī atbilžu variantos ir ietverti dažādi jociņi, kuriozi, paradoksi. Tie palīdz no atmiņu kambariem izvilkt „vajadzīgos” faktus. Tie dižu personību no ikonas vai „pieminekļa” spēj padarīt par dzīvu cilvēku ar saviem sadzīves ieradumiem, rakstura iezīmēm, simpātijām un antipātijām. Tie ieraksta personību savā vidē un laikā. Tie palīdz iztēloties, kā bija vai „kā varēja būt”. Vai bez dzīvas, radošas iztēles mūzikas uztvere vispār ir iespējama?

*Ilma Grauzdiņa,
Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas
Muzikoloģijas katedras profesore*

I. JĀZEPA VĪTOLA DZĪVES CEĻŠ – PERSONĪBA UN SADZĪVE

1. [A: I]

Jāzeps Vītola bērnības un agrās jaunības pilsētas bija Valmiera, Jēkabpils un Jelgava. Valmierā viņš ir dzimis, Jēkabpilī nodzīvojis mūža pirmos četrus gadus, bet Jelgavā aizvadījis skolas laiku.

- ❖ Kā hronoloģiski pareizā secībā sarindot J. Vītola bērnības un agrās jaunības pilsētas?
  - Valmiera – Jēkabpils – Jelgava
  - Jēkabpils – Valmiera – Jelgava
  - Jelgava – Jēkabpils – Valmiera

2. [A: I]

Kad Anna Vītola gaidījusi piektā bērniņa piedzimšanu, viņu bieži apciemojis ebreju puisēns – vijolnieks. *„Skaisti esot spēlējis; un saukuši viņu par Joski. Mātei tādā mērā iepaticies šis mazais žīdelis un viņa čīgāšana, ka nolēmusi savu nākamo dēlu saukt par Jāzepu, un viņam būšot jāspēlē vijole”* [1988: 25]. Šis nostāsts ir iedzīvināts skulptūrā „Mazais vijolnieks”, kas atrodas Jēkabpilī.

- ❖ Ko tēlo skulptūra Jēkabpils skvērā iepretī kādreizējās apriņķa skolas ēkai, kurā agro bērnību aizvadījis Jāzeps Vītols?
  - Ganiņu, kurš spēlē stabuli
  - Puisēnu ar vijoli
  - Koklētāju tautas tērpā

3. [A: I]

Savus pirmos „mākslinieka honorārus” Jāzeps Vītols pelnījis Jēkabpilī četrus gadus vecumā, kad viņam ik pēcpusdienu bija jāaiznes avīze uz kaimiņu māju tēva kolēģim. *„Nostājoties pie šā kunga durvīm, bija vispirms jāpaceļ cepure, pēc tam jānodzied kāda dziesmiņa”* [1988: 27]. Par to zēns katru reizi saņēmis balvu – žāvētu melno plūmi.

- ❖ Kādu „honorāru” par dziesmiņas nodziedāšanu un avīzes nogādāšanu tēva kolēģim regulāri saņēmis četrgadīgais Jāzeps Vītols?
  - Skaistu, rožainu ābolu
  - Marmelādes konfekti
  - Žāvētu melno plūmi

4. [A: I]

Vītoli bieži ciemojās pie radiem, kas dzīvoja Valmieras draudzes skolā. Skolas telpās bija gan klavieres, gan nelielas ērģeles. Klavieres Jāzepam Vītolam bija ierasts instruments jau kopš sešu gadu vecuma, taču kā magnēts pievilka ērģeles ar pedāļklaviatūru un reģistru pogām. Tiesa, lai tās spēlētu, bija jāatrisina „nopietna problēma” – jāpiedabū kāds brālēns pie plēšu mišanas [1988: 23].

- ❖ Kuru mūzikas instrumentu ar pedāļklaviatūru un reģistru pogām, Valmierā ciemodamies, Jāzeps Vītols iepazīna zēna gados?
- Tāfelklavieres
- Ērģeles
- Klavesīnu

5. [A: I]*

1873. gadā desmitgadīgais Jāzeps Vītols kopā ar vecākiem bija atbraucis uz Rīgu – uz Pirmajiem vispārīgajiem latviešu dziesmu svētkiem. Stipru galvassāpju dēļ lielāko daļu svētku viņš gan nogulēja Rīgas radu dzīvoklī, tādēļ atmiņā palikušas vien „*dažas vīru kora dziesmas vakara krēslā Ķeizara dārzā*” [1988: 99].

- ❖ Kuros dziesmu svētkos desmitgadīgais Jāzeps Vītols pirmo reizi dzirdēja vīru kopkora dziedājumu?
- Pirmajos dziesmu svētkos (1873. gadā)
- Otrajos dziesmu svētkos
- Trešajos dziesmu svētkos

6. [A: I]

Jāzeps Vītola dzīve bija saistīta ar divām lielpilsētām – Pēterburgu un Rīgu. Pēterburgā (latvieši to dēvējuši par Pēterpili) viņš nodzīvojis 38 gadus – te studējis, pēc tam strādājis. Rīgā aizvadījis nākamos 26 gadus – bijis Latvijas Konservatorijas rektors. 81 gada vecumā devies trimdā, miris Vācijas pilsētā Lībekā.

- ❖ Kurās divās lielpilsētās ilgu laiku dzīvojis un strādājis Jāzeps Vītols?
- Maskavā un Rīgā
- Pēterburgā un Rīgā
- Pēterburgā un Pēterpilī

7. [A: I]

Pēterburgas konservatorijā Jāzeps Vītols mācījās sešus gadus. Sākumā – ne visai veiksmīgi – alta klasē. Taču tā kā teorētiskajos priekšmetos sekmes bija spožas, rektors atļāva centīgajam jauneklim turpināt mācības Kompozīcijas nodaļā. Šo nodaļu Jāzeps Vītols absolvēja ar izcilību – saņēma zelta medaļu un uzaicinājumu sākt pedagoga darbu konservatorijā.

- ❖ Kādu pagodinājumu Jāzeps Vītols saņēma uzreiz pēc Pēterburgas konservatorijas absolvēšanas ar zelta medaļu?
- Lielu naudas prēmiju
- Uzaicinājumu strādāt par pedagogu konservatorijā
- Stipendiju tālākām studijām ārzemēs

8. [A: I]

Konservatorijā mācoties, J.Vītolam lieliski noderēja Jelgavā uzkrātā praktiskās muzicēšanas, arī danču spēlēšanas pieredze. Savās „Atmiņās” viņš raksta: „*harmonijas klasē improvizēju klavieru pavadījumus vecitāliešu solfedžijām visiem klases biedriem par lieliem brīnumiem: rets no tiem tika ar pašu melodiju nodziedāšanu galā*” [1988: 56].

- ❖ Ko nozīmē „improvizēt klavieru pavadījumu”?
- Spēlēt pavadījumu pēc notīm
- Spēlēt iemācītu pavadījumu no galvas
- Izdomāt pavadījumu spēlēšanas laikā

9. [A: I]*

J.Vītols gan nekļuva par virtuozu pianistu, taču klavieres spēlēja veikli, koncertos bieži uzstājās kā klavierpavadītājs un, galvenais, lieliski lasīja no lapas, t.i. bez sagatavošanās spēlēja pēc notīm pat vissarežģītākos skaņdarbus.

- ❖ Kur J.Vītolam labi noderēja prasme brīvi lasīt no lapas jebkādu nošu tekstu?
- Nevajadzēja mājās mācīties koncertā spēlējamo dziesmu pavadījumus
- Varēja brīvi orientēties audzēkņu kompozīciju melnrakstu „ķeburos”
- Varēja padīzoties ar šīm spējām kolēģu priekšā

10. [A: I]

Pirmajos darba gados Jāzeps Vītols Pēterburgas konservatorijā studentiem mācīja t.s. obligātos mūzikas teorētiskos priekšmetus – mūzikas teoriju, solfedžo un harmoniju. Vēlāk, kļūdams par profesoru, strādāja ar Kompozīcijas nodaļas studentiem, kuriem mācīja kompozīciju un instrumentāciju.

- ❖ Kurš no burtu mīklā paslēptajiem, J.Vītola mācītajiem mūzikas priekšmetiem attīsta prasmi dziedāt pēc notīm?
- DŽOFESOL
- HARNIMOJA
- ZIKŪMAS ORITEJA

11. [A: I]

Ilgus gadus J.Vītols bija Pēterpils latviešu Dziedāšanas biedrības kora diriģents. Humoru cienīdams, vienmēr piedalījies biedrības masku ballēs. Kad „*reimatisma ķerts*”, kustēties nevarēdams, reiz ieradies kā bēbītis stumjamos bērnu ratiņos, saņēmis pat pirmās maskas godalgu. Citreiz uzstājies kā leijerkastnieks „*vienu aci, sarkanu parūku, makten savu „strumentu” griezdams, kapeiciņu ievākdams*” [1988: 211].

- ❖ Par kādu masku J.Vītols reiz saņēmis godalgu Pēterpils latviešu Dziedāšanas biedrības masku ballē?
- Tēloja aukļu aprūpētu, niķīgu bēbīti ratiņos
- Bija pārgērbies par ielu muzikantu un čīgāja vijoli
- Ieradās mednieka kostīmā ar bisi pār plecu un suni saitē

12. [A: I]

Lai varētu nodoties komponēšanai, J.Vītola sadzīviskās prasības bija pat apbrīnojami pieticīgas. Kādā Krimas tatāru ciemā aizvadītā vasarā viņa rīcībā bijusi tikai gulta ar salmu maisu uz dēļiem un „*mūzikas kaste uz tievtievām kājiņām*” klavieru vietā [1988: 168]. Bet ja vien uz galda bijis patvāris ar karstu ūdeni tējai, tad – viss kārtībā! – varēja strādāt.

- ❖ Kas J.Vītolam bija nepieciešams, lai viņš varētu radoši strādāt?
  - Ērts dzīvoklis ar atsevišķu darba istabu
  - Karsts ūdens tējai vai kafijai
  - Teicamas, ideāli noskaņotas klavieres

13. [A: I]

Jāzeps Vītols apprecējās tikai 58 gadu vecumā, pēc pārcelšanās uz Rīgu. Par viņa dzīvesbiedri kļuva Annija Vītola – dziedātāja, kādreizējā Pēterburgas konservatorijas studente, J.Vītola harmonijas klases audzēkne. Annija bija 27 gadus jaunāka par Jāzepu, taču, pretēji skauģu runām, abu kopdzīve ritēja ideālā saskaņā visu nākamo 28 gadu garumā.

- ❖ Kāds bija Jāzepa Vītola dzīvesbiedres vārds?
  - Annija
  - Anete
  - Anna

14. [A: I]

Ir komponisti, piemēram, Mocarts vai Šūberts, kuri varējuši komponēt jebkādos apstākļos, pat čalojoša ļaužu pulka vidū. J.Vītols turpretim, kad „*taisījās komponēt, tad vienmēr pārliecinājās, vai nav kāds tuvumā, vai kāds viņu netraucēs, un arī mana klātiene viņam nepatika*”, atceras Annija Vītola [1999: 35].

- ❖ Kādos apstākļos J.Vītolam vislabāk veicās radošs darbs kompozīcijā?
  - Varēja komponēt jebkādos apstākļos
  - Komponējot pie klavierēm necieta, ka kāds to dzird
  - Vienmēr komponēja tikai „pie galda”, pilnīgā klusumā

15. [A: I]

Latvijas Konservatorijas rektors būdams, atvaļinājuma laiku J.Vītols vismīļāk pavadīja savā vasaras mājā Gaujienā – Vidzemes pusē, Gaujas tuvumā, apmēram 50 km no Alūksnes. Par godu dzīvesbiedrei Annijai šo vasaras mītni komponists nosauca par „Anniņām”; tagad tur iekārtots Jāzepa Vītola piemiņas muzejs.

- ❖ Kā sauc Vītolu vasaras māju Gaujienā – tagadējo Jāzepa Vītola piemiņas muzeju?
  - „Vītoli”
  - „Sprīdīši”
  - „Anniņas”

16. [A: I]

Par labāko „veselības kopšanas iestādi” J.Vītols uzskatījis tvaika pirti ar lāviņu; iespēja kārtīgi izsviedrēties un ar smaržīgu pirtsslotu izpērties viņam vienmēr sagādājusi lielu prieku. Ne velti – pirmā Gaujienas īpašumā uzbūvētā jaunceltne bija pirtiņa dīķa malā [1999: 36].

❖ Kāda bija pirmā jaunceltne Vītolu ģimenes īpašumā Gaujienā?

- Pirts dīķa malā
- Mūra nojume virs avotiņa
- Vasaras lapene dārzā

17. [A: I]

„Jāzeps ārienei ļoti raksturīga bija viņa paša sietā kuplā kaklasaite, kas veidoja it kā lielu pušķi. Beidzamā laikā tā vienmēr bija šūta no īsta, balta zīda. Bez kaklasaites Jāzeps nekad nestaigāja, arī karstajās vasaras dienās Gaujienā ne,” tā atmiņās raksta Annija Vītola [1999: 39].

❖ Kāda bija J.Vītola apģērba iecienītākā rota mūža otrajā pusē?

- Klasiska tipa svītraina vīriešu kaklasaite
- Pušķī sasieta balta zīda lente
- Elegants, melns „tauriņš”

18. [A: I]

Visu mūžu J.Vītols bijis kaislīgs makšķernieks. Tādēļ pirms vasaras atvaļinājuma noteikti bija jāpagādā jauni makšķerkāti un citi makšķerēšanas piederumi. Annija atceras, ka *„nokļuvis Gaujienā, Jāzeps kā izsalcis skrēja uz Gaujmalu un stundām pavadīja tur dabas klusumā, klausīdamies tikai putnu koncertu, kurā teicās esam dzirdējis veselu simfoniju”* [1999: 36].

❖ Kāds bija J.Vītola iemīļotākais vaļasprieks?

- Šaha spēle
- Dārzkopība
- Makšķerēšana

19. [A: I]

Vasaras mēnešos „Anniņās” parasti dzīvoja Annijas radubērnī, kuriem viņa kļuva par mīļu, bet stingru „vasaras mamma”. Pēc brokastīm bērniem bija jāvingrinās katram sava instrumenta spēlē vai jāveic citi mācību uzdevumi. Telpu pietika, „onkulis Jāzeps” iebildumus necēla, un Annija nevienam nekādas atlaides nedeļa – katram savs darbs bija jāpaveic [1999: 41].

❖ Kā bija organizēta Vītolu „krustbērnu” dzīve vasarās „Anniņās”?

- Bērni visu dienu dzīvojās savā vaļā un blēņojās
- „Onkulis Jāzeps” visiem deva privātstundas mūzikā
- „Vasaras mamma” Annija pieskatīja, lai katrs savu darbu padara kārtīgi

20. [A: I]

Komponista 70. jubilejas vasarā tika vākti materiāli dokumentālai filmiņai par J.Vītolu, uzfilmēta arī epizode, kurā viņš diriģē „Gaismas pils” sākumu. Rudenī režisors izdomāja, ka filmā šai dziesmai jāizskan pilnībā, tādēļ uzņemtais materiāls jāpapildina. Bet... J.Vītols savu bārdu bija apcirpis daudz īsāku nekā vasarā. Nācās vien filmēšanu atlikt uz nākamā gada sākumu [1999: 48].

- ❖ Kāpēc 1933. gada rudenī Vītols nevarēja ierasties studijā, lai pabeigtu vasarā uzsākto filmēšanu – nodirigētu „Gaismas pili” līdz beigām?
- Neieradās uz filmēšanu slimības dēļ
- Vasaras uzvalks bija kļuvis par šauru
- Bārda bija daudz īsāka nekā vasarā

21. [A : I]

Annija reiz Jāzepam uzdāvināja mēnesi vecu zaļu papagaili Pēterīti. Pārdevēja bija solījusi, ka, pacietīgi skolots, putniņš ar laiku runāšot. „Kad pēc vairākiem mēnešiem pēkšņi izdzirdām: „PPetterritts!” – Jāzeps priecājās kā bērns. Nu varēja mācīt citus vārdus” [1999: 51]. Papagailis iemācījās nočiepstēt pat teikumus „Jāzeps grib tēju” un „Dievs, svētī Latviju”.

- ❖ Kurš Vītolu dzīvoklī sīkā balstiņā ik pa laikam teicis: „Jāzeps grib tēju”?
- Papagailis Pēterītis
- Pats komponists
- Viņa kundze Annija

II. PROFESORS KOLĒĢU UN STUDENTU VIDŪ

22. [A: II]*

Krievu valodā pieaugušus cilvēkus pieņemts uzrunāt vārdā un tēvavārdā. Atbilstoši šim paradumam Pēterburgas laikā tiklab kolēģi, kā studenti Jāzepu Vītolu godāja par „profesor Josif Ivanovič”, šādā veidā krieviskojot gan pašā Jāzēpa, gan viņa tēva Jāņa vārdu.

- ❖ Kāds bija Jāzēpa Vītola, Pēterburgā saukta par *profesor Josif Ivanovič*, tēva vārds?
- Ivans
- Jānis
- Johans

23. [A: II]*

Pēterburgas konservatorijā J.Vītola skolotājs un vēlākais kolēģis bija krievu komponists Nikolajs Rimskis-Korsakovs. Viens no pazīstamākajiem Rimskis-Korsakova skaņdarbiem ir „Kamenes lidojums”.

- ❖ Kurš komponists, skaņdarba „Kamenes lidojums” autors, bija J.Vītola skolotājs Pēterburgā?
- Mihails Gļinka
- Pēteris Čaikovskis
- Nikolajs Rimskis-Korsakovs

24. [A: II]

Pēterburgas konservatorijā pie J.Vītola mācījies arī jaunais un „dumpīgais” Sergejs Prokofjevs, vēlākais simfoniskās pasakas „Pēterītis un vilks” komponists. Atmiņu stāstos J.Vītols viņu nosaucis par „apdāvinātu, muzikālu ielaspuiku”. Taču tepat piezīmējis: „Bet viņš mani pa daļai atbrūņoja ar savu izdomu neviltoto primitīvismu, ar savu tehnisko paņēmienu bezbēdību” [1988: 186].

- ❖ Kuru komponistu, simfoniskās pasakas „Pēterītis un vilks” autoru, studiju gados J.Vītols raksturojis kā „apdāvinātu, muzikālu ielaspuiku”?
  - Sergeju Prokofjevu
  - Nikolaju Mjaskovski
  - Igoru Stravinski

25. [A: II]*

J.Vītolam kā avīzes „St. Petersburger Zeitung” līdzstrādniekam – koncertu recenzentam – vienmēr bija rezervēta vieta zāles pirmajā rindā, taču viņš tur nekad nesēdēja. Viņu kaitināja uzmācīgie paziņas, kas par visu varu gribēja no profesora „izspiest vissvaigāko spriedumu” vai pat „smelt gudrības savai recenzijai” [1988: 189].

- ❖ Kāpēc J.Vītolam kā koncertu recenzentam nepatika sēdēt zāles pirmajā rindā?
  - Bija kautrīgs pēc dabas, negribēja pievērst uzmanību
  - Zāles beidzamajās rindās bija labāka dzirdamība
  - Kaitināja uzmācīgie paziņas, kas noteikti gribēja uzzināt J.Vītola viedokli par dzirdēto mūziku

26. [A: II]

Jāzeps Vītols bija humora cienītājs. Asprātību netrūka arī tad, kad Rīgā pie viņa ciemojās Pēterburgas laika draugs komponists Aleksandrs Glazunovs. Kopā ar Jāzepu nosēdušies pie klavierēm, viņi spēlēja Riharda Vāgnera operas „Tanheizers” uvertīru: „Jāzeps galveno tēmu, bet Glazunovs ar matu suku slaucīja klavieru augstāko reģistru taustiņus, tā imitējot vijoļu figūru skrējienus” [1999: 34].

- ❖ Kas ir operas „Tanheizers” un tās uvertūrā ietvertā „Svētceļnieku kora” autors?
  - Aleksandrs Glazunovs
  - Rihards Vāgners
  - Jāzeps Vītols

27. [A: II]

Ādolfs Ābele, Jāzepa Vītola students Pēterburgā un kolēģis Rīgā, zēna gados pirmo reizi J.Vītola koncertā redzēdams, izjutis lielu vilšanos: „pavadītāja āriene ne mazākā mērā neatbilda tam attēlam, ko sev biju iztēlojies. Strīdējos ar savu blakussēdētāju par to, ka resnīgais, smaidīgais bārdainis nav Vītols” [1999: 105].

- ❖ Kāpēc Ādolfs Ābele, zēna gados koncertā būdams, neticēja, ka pie klavierēm ir „pats” J.Vītols?
  - Nebija nopircis koncerta programmiņu
  - Domāja, ka profesori nemēdz būt resnīgi un smaidīgi
  - No pēdējās rindas nevarēja spēlētāju lāgā saskatīt

28. [A: II]*

Latvijas Konservatorijas pastāvēšanas pirmajos gados J.Vītola vadītajā Kompozīcijas klasē audzēkņi vecuma ziņā bija dažādi: Jēkabs Graubiņš un Paula Līcīte tobrīd jau bija pārkāpuši 30 gadu sliekšni, bet Lūcija Garūta konservatorijā iestājas 17 gadu vecumā.

- ❖ Kura, burtu mīklā iešifrēta, vēlāk pazīstama latviešu komponiste konservatorijā sāka mācīties vēl kā „bižaina meitene”?
- BĒSKJA GRUBAIŅŠ
- CILŪJA TARŪGA
- LAUPA CĪLĪTE

29. [A: II]

J.Vītola Kompozīcijas klasē mācījās vairāki mūziķu dēli, tostarp Emīla Dārziņa dēls Volfgangs un Alfrēda Kalniņa dēls Jānis. „Spurainākais”, šķiet, bijis Jānis Kalniņš, kurš ne reizi vien nonācis konfliktā ar profesoru. J.Vītols tomēr atzinis viņa talantu un priecājies par tālākajiem panākumiem kompozīcijas laukā.

- ❖ Viens no „spurainākajiem” J.Vītola audzēkņiem bijis Jānis Kalniņš. Kāds ir viņa tēva – operas „Baņuta” komponista – vārds?
- Alfrēds
- Jēkabs
- Emīls

III. MŪZIKAS IZTEIKSMES LĪDZEKĻI, ŽANRI, SKANDARBI

30. [A: III]

Daudzo tautasdziesmu vidū viena tomēr ir pavisam īpaša – to vienmēr dzied dziesmu svētku izskaņā, tās pirmie vārdi likti Raiņa lugas, Arvīda Žilinska operas un kinofilmas ar Imanta Kalniņa sacerētu mūziku nosaukumā. Tā ir „Pūt, vējiņi”, kuras melodija sākas it kā ar saucienu – augšupejošu lēcieni no mažora I uz V pakāpi.

- ❖ Kā sākas latviešu tautasdziesma „Pūt, vējiņi”?
- Ar pakāpenisku gammveida kustību
- Ar kustību pa tonikas trijskaņa skaņām
- Ar augšupejošu lēcieni no I uz V pakāpi

31. [A: III] *

Ja melodijas motīvu atkārtoti, sākot no citas pakāpes, tad veidojas sekvenca – viens no mūzikā bieži sastopamiem attīstības paņēmieniem. Sekvenci dzirdam, piemēram, melodiju „Tek saulīte tecēdama”, „Aijā, Ancīt, aijā”, „Tūdaliņ, tagadiņ”, „Sudmaliņas” sākumā.

- ❖ Kuras tautasdziesmas sākumā ir sekvenca?
- „Rīga dimd”
- „Aijā, žūžū”
- „Tek saulīte tecēdama”

32. [A: III]

Punktēts ritms bieži sastopams dzīvespriecīgās, dejiskās melodijās, piemēram, tautasdziesmās „Āvu, āvu baltas kājas”, „Sidrabiņa upi bridu”, „Div’ pļaviņas es nopļāvu”, „Dietu, dietu jaunas meitas”. Tas it kā mudina mūs – pasmaidī, priecājies, palēkā!

❖ Kuras tautasdziesmas sākumā ir punktēts ritms?

- „Āvu, āvu baltas kājas”
- „Jūriņ’ prasa smalku tīklu”
- „Kas dārzā, kas dārzā”

33. [A: III]*

Divām galvenajām skaņkārtām – mažoram un minoram – piemīt atšķirīgs raksturs. Bet ieklausies, cik daudzveidīgas ir minora skaņkārtas nokrāsas! Minora melodijas var būt ne tikai skumjas vai raudulīgas, bet arī maigas, mīlas, gaišas, nopietnas, stingras, bargas.

❖ Kura tautasdziesma skan minorā?

- „Aijā, žūžū, lāča bērni”
- „Bēdu manu, lielu bēdu”
- „Trīs sidraba upes tek”

34. [A: III]

J.Vītolam ļoti mīļa bijusi tautasdziesma „Ej, saulīte, drīz pie Dieva”. Viņš to ievījis simfoniskajā darbā „Līgo”, apdarinājis gan korim, gan klavierēm, pat izaudzējis no tās plašu variāciju ciklu klavierēm. Īpašu izteiksmību melodijai piešķir smeldzīgā piedziedājuma frāze, kuras ritmā saklausāmas divas trioles.

❖ Kuras tautasdziesmas ritmā ir saklausāmas trioles?

- „Ej, saulīte, drīz pie Dieva”
- „Strauja, strauja upe tecēj”
- „Cekulaina zīle dzied”

35. [A: III]

J. Vītola orķestra darbu vidū ir svīta „Latvju lauku serenāde”, kurā ievītas latviešu tautasdziesmu melodijas. I daļas nosaukums ir „Maršs”. Taču nedzirdēsīm tajā soļojam nedz karavīrus, nedz nopietnus vai omulīgus zemniekus ar un bez bārdām. Mūzika te tēlo dzīvespriecīgu jaunu ļaužu gājienu.

❖ Kura no šīm tautasdziesmām ir soļojama marša raksturā?

- „Kur tu teci, gailīti manu”
- „Skaisti dzied, lakstīgala”
- „Upe nesa ozoliņu”

36. [A: III]*

Daudzās latviešu tautasdziesmās ir sastopami piedziedājuma vārdi. Piemēram, Jāņu dziesmās – „līgo”, Ziemassvētku budēļu dziesmās – „kaladū”, pavasara dziesmās – „rotā”, dejiskās dziesmās – „ramtai rīdi rallallā”, „aijaijā, trallallā”.

❖ Kurā no nosauktajām dziesmām ir piedziedājuma vārdi „ramtai rīdi rallallā”?

- „Rīga dimd”
- „Bēdu manu, lielu bēdu”
- „Caur sidraba birzi gāju”

37. [A: III]*

Tempa un rakstura apzīmēšanai mūzikā pieņemts lietot itāļu vārdus. Piemēram, *Lento* – lēni, stiepti; *Andante* – mierīgos soļos, *Moderato* – mēreni, vidējā tempā, *Allegro* – ātri, *Vivo* – kustīgi, dzīvi.

- ❖ Kurai no šīm miniatūrām, tavuprāt, J.Vītols kā tempa un rakstura apzīmējumu notis ierakstījis *Vivo*?
  - „Gavote”
  - „Leģenda”
  - „Zvirbuļu deļa”

38. [A: III]

Vasarās Gaujienas „Anniņās” parasti dzīvoja krietns bērnu pulks – Annijas māsu un citu radu bērni. J.Vītols ar viņiem labi sapratās, piedalījās kopīgos darbos un izpriecās. Dziesmu netrūka, taču kāda spītnieka vai tiepšas paķircināšanai vienmēr labi noderēja „onkuļa Jāzepa” dziesmiņa: „*Kārlīti, Kārlīti, manu mazu brālīti: tavu lielū bļāvienu, kā vēršā māvienu*”.

- ❖ Kura ir J.Vītola sacerētās dziesmas ar Raiņa vārdiem pirmā rinda?
  - „Kārlīša bļāviens kā vēršā māviens”
  - „Kārlīti, Kārlīti, manu mazu brālīti”
  - „Kārlīti, brālīti, manu mazu cālīti”

39. [A: III]

Jāzeps Vītols tautasdziesmu apdarēs orķestrim dažkārt pat vizuāli spilgti atveido dziesmu saturu, izmantojot šim nolūkam orķestra instrumentu īpašos tembrus. Apdarē „Skaisti dziedī, lakstīgala” flautu un klarnešu trilleri nepārprotami atdarina lakstīgala dziedāšanu.

- ❖ Kurus orķestra instrumentus J. Vītols ir izmantojis putnu treļļu atdarinājumam tautasdziesmas apdarē „Skaisti dziedī, lakstīgala”?
  - Flautas un klarnetes
  - Čellus un kontrabasus
  - Trompetes

40. [A: III]

Krāsainas un dažādas ir J.Vītola parafrāzes, t.i. mazas fantāzijas, par latviešu tautasdziesmām. Dziesmu satura ilustrēšanai komponists izmanto visdažādākos klavierspēles paņēmienu, veido ievadus, starpspēles, pēcspēles. Sparīga un muzikāli asprātīga ir arī apdziedāšanas un ķircināšanas dziesmas „Aiz upītes jēri brēca” apdare.

- ❖ Kāda noskaņa valda J.Vītola klavieru parafrāzē par tautasdziesmu „Aiz upītes jēri brēca”?
  - Skumji domīga
  - Sparīgi liksma
  - Noslēpumaini drūma

41. [A: III]*

Tu jau zini, ka atslēgas zīmju nav Do mažoram un la minoram; pie atslēgas viens diēzs (fadiēzs) ir Sol mažoram un mi minoram, bet viens bemols (sibemols) ir Fa mažoram un re minoram.

- ❖ Kādā minora tonalitātē uzrakstīta J. Vītola „Gaismas pils”, kuras nošu tekstā pie atslēgas ir viens diēzs?
  - la minorā
  - mi minorā
  - re minorā

42. [A: III]

Par J.Vītola „Beverīnas dziedoni” un „Gaismas pili” Emīls Dārziņš rakstīja: „Ar šīm kompozīcijām Vītols parādīja, kādai vajaga izskatīties latviešu mūzikai; viņas ir tie stūrakmeņi, uz kuriem jāceļ tālāk mūsu mūzikas ēka”.

- ❖ Kuras divas J.Vītola jauktā kora dziesmas ar Ausekļa vārdiem E. Dārziņš nosaucis par latviešu mūzikas stūrakmeņiem?
  - „Beverīnas dziedonis”
  - „Gaismas pils”
  - „Staburadze”

43. [A: III]

J.Vītola pirmā balāde ar Ausekļa tekstu bija „Beverīnas dziedonis”. Kad komponists to nospēlējis toreizējam Pēterburgas konservatorijas studentam, vēlākajam kordiriģentam Jēkabam Ozolam, tas no krēsla augšā lēkdams izsaucies: „Skrietu kājām no Pēterpils līdz Rīgai, ja varētu tādu dziesmu uzrakstīt!”

- ❖ Par kuru J.Vītola dziesmu – pirmo ar Ausekļa vārdiem – Jēkabs Ozols bijis gatavs „skriet kājām no Pēterpils līdz Rīgai”?
  - „Beverīnas dziedonis”
  - „Dievozolu trijotne”
  - „Rudens”

44. [A: III]*

Mūzikā klusēšanas brīži, kurus nošu rakstā atzīmē ar pauzēm, ir tikpat svarīgi kā notis. J.Vītola kora dziesmās, piemēram, „balsis te iestājas, te pārtrūkst, te no jauna iekrīt cita pēc citas visai patstāvīgi; uzmanība no tām tiek prasīta līdz astotdaļas un pat sešpadsmitdaļas precizitātei” [Graubiņš 1944: 353].

- ❖ Kā sauc klusēšanas zīmi mūzikā?
  - Fermāta
  - Pauze
  - Volta

45. [A: III]*

Vīru koris klausītājus īpaši spēj sajūsmināt ar dziedājuma dinamiskajām iespējām. Vīri var dziedāt spēcīgi, vareni, skaļi – forte un pat fortissimo (*f; ff*), bet var arī dziedāt maigi, sirsnīgi un klusi – piano un pat pianissimo (*p; pp*).

- ❖ Kuru J. Vītola vīru kora dziesmu, tavuprāt, jādzied klusā dinamikā (*pp – p*)?
  - „Brīvie dēli, jūrinieki”
  - „Mežezers”
  - „Dzīru dziesma ziemā”

46. [A: III]*

Jauktajā korī zemākās vīru balsis ir basi, bet augstākās – tenori. Zemākās sieviešu balsis ir alti, bet augstākās – soprāni. Saīsinātā veidā, nosaucot balsis „no augšas”, tādu kora balsu sastāvu mēdz apzīmēt ar SATB.

- ❖ Kura secība ir pareiza, nosaucot jauktā kora balsis „no apakšas” – no viszemākajām līdz visaugstākajām?
  - Basi-tenori-alti-soprāni
  - Basi-alti-tenori-soprāni
  - Basi-tenori-soprāni-alti

47. [A: III]

Daudzās J.Vītola dziesmās ļoti trāpīgi ir izmantoti kora balsu atšķirīgie tembri. Izteiksmīgi basu grupas solo posmi, piemēram, ir dziesmā „Rūķīši un Mežavecis” (Meža veča bāršanās), tāpat arī „Gaismas pilī” („Tur guļ mūsu tēvu dievi”).

- ❖ Kura kora balss grupa balādē „Gaismas pils” dzied vārdus „*Tur guļ mūsu tēvu dievi*”?
  - Altī
  - Tenorī
  - Basi

IV. JĀZEPS VĪTOLS LATVIJAS KULTŪRVĒSTURES KONTEKSTĀ

48. [A: IV]

Tagadējo augstskolu – Latvijas Mūzikas akadēmiju – agrāk sauca par Latvijas Konservatoriju. 16.–17. gs. Rietumeiropas zemēs par konservatorijām sauca bāriņu patversmes, kurās bērnus apmācīja dažādos arodos, arī mūzikā. Pirmo konservatoriju mūsdienu izpratnē atvēra Parīzē 18. gs. beigās.

- ❖ Kas ir „konservatorija” mūsdienu izpratnē?
  - Rūpniecisks uzņēmums, kurā gatavo konservus
  - Bāriņu patversme, kurā bērni mācās mūziku
  - Mūzikas mācību iestāde, mūzikas augstskola

49. [A: IV]

Godinot cilvēkus, kuri daudz darījuši Latvijas kultūras labā, vairākām mūzikas skolām ir piešķirts kāda komponista vārds. Rīgā darbojas Emīla Dārziņa mūzikas vidusskola un Jāzepa Mediņa mūzikas vidusskola, Liepājā – Emīļa Melngaila, Cēsīs – Alfrēda Kalniņa, Rēzeknē – Jāņa Ivanova mūzikas vidusskola. Jāzepa Vītola vārdā ir nosaukta Latvijas Mūzikas akadēmija.

- ❖ Kura mūzikas mācību iestāde Latvijā ir nosaukta Jāzepa Vītola vārdā?
  - Latvijas Mūzikas akadēmija
  - Liepājas mūzikas vidusskola
  - Cēsu mūzikas vidusskola

50. [A: IV]

Rektors rūpīgi sekoja ne vien Kompozīcijas klases audzēkņu gaitām, bet uzmanības lokā turēja visu specialitāšu studentus – piedalījās eksāmenos, mācību un publiskajos koncertos. „*Visos slēgtajos un atklātajos audzēkņu vakaros profesors Vītols sēdēja savā krēslā pirmajā rindā celiņa malā un rūpīgi vēroja katru izpildītāju*” [Garūta 1999: 122].

- ❖ Kur profesors J.Vītols bija redzams zālē visos slēgtajos un atklātajos audzēkņu koncertos?
  - Zāles centrā, goda vietā
  - Pirmajā rindā, celiņa malā
  - Pēdējā rindā, zāles stūrī

51. [A: IV]

Kopš Pirmajiem dziesmu svētkiem saglabājušies norises galvenie pasākumi – svētku gājiens, koru sacensības un kopkora koncerts. Kopkora sastāvā ir visi kori – dziesmu svētku dalībnieki. Kopkori vada virsdiriģenti. Pirmo dziesmu svētku virsdiriģenti bija Indriķis Zīle un Jānis Bētiņš.

- ❖ Kurš no burtu mīklā iešifrētajiem kordiriģentiem bija virsdiriģents Pirmajos vispārējos latviešu dziesmu svētkos?
  - INDRIĶIS LĪZE
  - HARALDS DEMNIS
  - IMANTS KORAKS

52.[A : IV]

Trešajos vispārējos latviešu dziesmu svētkos tika atskaņots pirmais latviešu komponista sacerētais simfoniskais darbs – Jurjānu Andreja „Dziesmu svētku maršs”. Tā ievadā skan latviešu tautasdziesmas „Rīga dimd” motīvi.

- ❖ Kāda tautasdziesma skan Jurjānu Andreja „Dziesmu svētku marša” ievadā?
  - „Pūt, vējiņi”
  - „Rīga dimd”
  - „Karavīri bēdājās”

53. [A: IV]

Pieciem pirmajiem dziesmu svētkiem tika celtas īpašas celtnes – milzu lielas koka halles ar jumtu. Pēc svētkiem tās nojauca, materiālus izmantoja citām vajadzībām. Vēlāk svētki notika Esplanādē – ierīkojot estrādi parkā pie Mākslas akadēmijas. Kopš 1955. gada kopkoncerti notiek Mežaparka Lielajā estrādē.

- ❖ Kur Rīgā norisinās Dziesmu svētku kopkora koncerti kopš 1955. gada?
  - Mežaparka Lielajā estrādē
  - Viesturdārzā jeb Dziesmu svētku parkā
  - Esplanādē jeb parkā pie Mākslas akadēmijas

54. [A: IV]

Jānis Cimze – viens no pirmajiem latviešu mūzikas darbiniekiem – ir arī viens no pašiem pirmajiem latviešu tautasdziesmu apdaru veidotājiem korim. Tās sakopotas krājumā „Dziesmu rota”. Cimzes piemiņai J.Vītols veltījis krājumu „200 latviešu tautasdziesmas” balsij ar klavieru pavadījumu vai klavierēm vien.

- ❖ Kā sauc Jāņa Cimzes izveidoto, Vītola laikā koru vidū ļoti populāro dziesmu krājumu?
  - „Dziesmu kamols”
  - „Dziesmu vaiņags”
  - „Dziesmu rota”

55. [A: IV]

J.Vītols ir sacerējis mūziku vairākām lugām. Īpaši veiksmīga bijusi komponista sadarbība ar rakstnieci Annu Brigaderi – tā tapusi mūzika pasaku lugām „Sprīdītis”, „Princese Gundega un karalis Brusubārda”, „Maija un Paija”. Kā patstāvīgs koncertdarbs tiek atskaņota J.Vītola simfoniskā uvertīra „Sprīdītis”.

- ❖ Jāzepa Vītola uvertīra „Sprīdītis” tematiski ir saistīta ar Latvijā ļoti pazīstamu pasaku lugu. Kas ir šīs lugas autors?
  - Jānis Rainis
  - Anna Brigadere
  - Rūdolfs Blaumanis

56. [A: IV]

J.Vītolu jau agri sāka mocīt reimatisms, vēlāk lēkmes atkārtojās regulāri, nedēļām piesaistot pie gultas. Taču, pat regulāri „mērcējoties Ķemeru dūņu un sāls vannās”, viņš turpināja komponēt, uzturēja kontaktu ar kolēģiem vēstulju veidā, centās būt klāt visās svarīgākajās dziesmu svētku organizācijas sēdēs.

- ❖ Kurā Latvijas tolaik slavenākajā ūdensdziedniecības iestādē regulāri savu reimatismu ārstēja arī Jāzepe Vītols?
  - Baldones kūrmiņā
  - Dubultu viesu namā
  - Ķemeru sanatorijā

57. [A: IV]*

Latvijas valsts himnas autors ir Baumaņu Kārlis. Pirmo reizi „Dievs, svētī Latviju” skanēja Pirmo vispārējo latviešu dziesmu svētku (1873.gadā) atklāšanas ceremonijā kā rīdzinieku apsveikums uz svētkiem sabraukušajiem koriem. To dziedāja Baltijas skolotāju semināra vīru koris.

❖ Kurš ir Latvijas valsts himnas autors?

- Jānis Cimze
- Baumaņu Kārlis
- Jurjānu Andrejs

58. [A: IV]*

Jurjānu Andrejs un Jāzeps Vītols ir latviešu mūzikas klasiķi. Bet no iepriekšējās paaudzes latviešu mūzikas darbiniekiem sevišķi nozīmīgs ir Jāņa Cimzes devums. Viņš bija Vidzemes skolotāju semināra vadītājs, nākamo kordiriģentu skolotājs un pirmais daudzu tautasdziesmu apdaru veidotājs koriem.

❖ Kas bija Jānis Cimze?

- Pirmais daudzu tautasdziesmu apdaru veidotājs koriem
- Kurzemes skolotāju semināra vadītājs
- Pirmais latviešu simfoniskās mūzikas komponists

59. [A: IV]*

J.Vītols augstu vērtēja Jurjānu Andreja simfonisko svītu „Latvju dejas”, kuras pamatā komponists licis tautā noklausītas, paša pierakstītas danču tēmas – „Ačkupu”, „Jandālu”, „Tūdaliņ, tagadiņ”. Svītas 3. daļā „Nabagu deja” skan divas tautas melodijas – „Nabadziņš dancoja ar klibu kāju” un „Pieci gadi kalpiņš biju”.

❖ Kurā Jurjānu Andreja simfoniskās svītas „Latvju dejas” daļā skan tautasdziesmas „Pieci gadi kalpiņš biju” melodija?

- 1. daļā „Jandāls”
- 2. daļā „Tūdaliņ, tagadiņ”
- 3. daļā „Nabagu deja”

60. [A: IV]*

J.Vītola daiļrades mantojumā ir dažādi skaņdarbi, taču operas tajā nav. Par šī žanra pamatlicējiem latviešu mūzikā kļuva nākamās paaudzes komponisti. Divas pirmās, gandrīz vienlaicīgi tapušās latviešu operas ir Alfrēda Kalniņa „Baņuta” un Jāņa Mediņa „Uguns un nakts”.

❖ Kuri komponisti ir divu pirmo latviešu operu autori?

- Baumaņu Kārlis un Jānis Cimze
- Jurjānu Andrejs un Jāzeps Vītols
- Alfrēds Kalniņš un Jānis Mediņš

B līmenis

I. JĀZEPA VĪTOLA DZĪVES CEĻŠ – PERSONĪBA UN SADZĪVE

1. [B: I]

Jāzepam Vītolam gan vēstulēs, gan nošu manuskriptos bijis ļoti smalks un skaidrs – „pērļains” – rokraksts. Tas izkopts jau skolas laikā, kad teicamas sekmes viņam bijušas dziedāšanā un glītrakstīšanā. Citos priekšmetos Jāzeps ar īpašu centību nav izcēlies, kaut gan mācības padevušās viegli [1988: 32–33].

- ❖ Kuros mācību priekšmetos skolas laikā Jāzepam Vītolam bija vislabākās sekmes?
  - Dziedāšanā un glītrakstīšanā
  - Dziedāšanā un matemātikā
  - Dziedāšanā un vēsturē

2. [B: I]

Kā neaizmirstami skaista J.Vītola atmiņā palikusi Kurzemes jūrmala. Bigauņciemā viņš kopā ar brāļiem un māsām aizvadījis pusaudžu gadu vasaras. Te Slokas upīte dāvāja makšķerēšanas un vēžošanas priekus, Ķemeru mežos netrūka sēņu un ogu, bet rāmā laikā jūra sniedza „gondolēšanas iespēju” – izbraukumus zvejnieku laivās [1988: 46].

- ❖ Kur Jāzepa Vītola pusaudža un jaunības laikā Vītolu ģimene irēja vasaras mītni?
  - Rīgas Jūrmalā – Majoros
  - Gaujienā pie Gaujas
  - Kurzemes jūrmalā – Bigauņciemā

3. [B: I]

Pēc skolas beigšanas nākamajos divos Jelgavā aizvadītos gados Jāzepa Vītola interešu centrā bija mūzika. Viņš turpināja klavierspēles, vijolspēles un mūzikas teorijas mācības, spēlēja vijoli ģimnāzijas audzēkņu orķestrī, uzstājās ar klavieru skaņdarbiem, kā altists iesaistījās mūzikas mīļotāju stīgu kvartetā.

- ❖ Kādus mūzikas instrumentus Jelgavas gados spēlēja J.Vītols?
  - Klavieres, čellu un ērģeles
  - Klavieres, vijoli un altu
  - Klavieres, trompeti un altu

4. [B: I]

Pusaudža gados Jāzeps Vītols brīvi spēlēja klavieres un drīz kļuvis par neaizvietojamu muzikantu saviesīgos pasākumos. „*Nebija [...] Jelgavā un apkārtnē nevienas māju balles, kurā nebūtu no agra vakara līdz vēlam rītam bungājis danci pēc danča (kamdēļ arī pats dejot neiemācījos)*” [1988: 36].

- ❖ Kāpēc Jāzeps Vītols jaunībā tā arī neiemācījās dejot?
  - Uzskatīja to par tukšu laika izniekošanu
  - Nebija naudas deju stundām
  - Viņam vienmēr bija jāspēlē, lai citi varētu dejot

5. [B: I]

Pēterburgas konservatorijā J.Vītols vēlējās mācīties klavieres, taču klavieru klasē studiju maksa bija liela un arī prasības augstas. Bez mācību maksas togad studentus uzņēma alta, kontrabasa un dažās pūšaminstrumentu specialitātēs. Teicamās muzikālās dzirdes un teorijas zināšanu dēļ J.Vitolu uzņēma konservatorijas alta klasē.

- ❖ Kuru instrumentu Jāzeps Vītols mācījās Pēterburgas konservatorijā pirmajā studiju gadā?
  - Ērģeles
  - Kontrabasu
  - Altu

6. [B: I]*

Par teicami uzrakstītu eksāmena darbu harmonijā profesors Nikolajs Rimskis-Korsakovs J.Vitolam reiz ielicis „sešinieku” – atzīmi, kuras toreizējā piecu ballu sistēmā nemaz nebija. Šis darbs ar visu „sešinieku” un Rimskis-Korsakova parakstu vēl šodien glabājas Pēterburgas konservatorijas arhīvā.

- ❖ Cik ballu sistēma studentu darbu vērtēšanā pastāvēja J.Vītola laika konservatorijā?
  - Piecu ballu sistēma
  - Sešu ballu sistēma
  - Desmit ballu sistēma

7. [B: I]

Studiju gados J.Vītols dzīvoja šaurā, nemīlīgā istabelē ar ķirmju sagrauztu galdu, grāmatu plauktu, trijiem krēsliem un gultu. Toties klavieres viņš drīkstēja spēlēt kaut cauru nakti, jo „*saimnieki bija gluži imūni pret muzikāliem trokšņiem; un lielākas likteņa labvēlības konservatorists, zināms, arī no pašiem dieviem nevarēja izlūgties*” [1988: 79].

- ❖ Kāds bija J.Vītola mājoklis Pēterburgas studiju gados?
  - Ērta istabiņa studentu kopmītnē
  - Trīsistabu dzīvoklis ar flīģeli
  - „Istabele” ar visnepieciešamākajām mēbelēm

8. [B: I]

J.Vitolam piemita lieliska humora izjūta. Ar smaidu viņš atceras konservatorijas izlaiduma ballē piedzīvoto neveiksmi. „*Jaunatne gribēja dejot un mani izraudzīja par valcera uzspēlētāju. Bet manas improvizācijas neatrada piekrišanu – par daudz tais kontrapunktu esot. Ar smiekliem mani dzina nost no klavierēm*” [1988: 74].

- ❖ Kāpēc J.Vītola spēlētais „valceris” neapmierināja dejotgribētājus Pēterburgas konservatorijas izlaiduma ballē?
  - Improvizācija bija pārāk sarežģīta, dejotāji nevarēja „takti saprast”
  - Spēlētājs bungāja klavieres pārāk prasti un skaļi
  - Vītols prasīta valša vietā spēlēja galopu

9. [B: I]*

Nebūdams liels sporta entuziasts, J.Vītols tomēr labprāt piedalījies Pēterpils latviešu Dziedāšanas biedrības slēpotāju pulciņa svētdienu izklaides izbraukumos uz Somiju. No augstākiem kalniem profesors vairījies, „bet uz neliela kalniņa viņš nenoguris rāpās augšā un brauca lejā, nereti pazuzdams sniega kupenās” [Šķilters 1999: 258].

- ❖ Kāda ziemas sporta veida cienītājs bija profesors J.Vītols jaunībā?
  - Viņam patika slidot
  - Viņam patika slēpot
  - Patika braukt ar kamaniņām

10. [B: I]*

Politisko juku dēļ 1919. gada pirmajos mēnešos Rīgā nošpapīru nopirkt nebija iespējams. Nošu izdevējs J.Vītolam atdevis kaudzi lapu, kuru vienā pusē bijis uzdrukāts tolaik populāra šlāgera „Pupsiks” nosaukums. Uz lapu otrajām pusēm komponists pats vilcis nošu līnijas un uz tām rakstījis savus jaundarbus.

- ❖ Uz kādām lapām 1919. gada sākumā Rīgā J.Vītols bijis spiests rakstīt savas kompozīcijas?
  - Uz šlāgera „Pupsiks” titullapu otrajām pusēm
  - Uz ietinamā papīra ar paša savilktām nošu līnijām
  - Uz savu manuskriptu lapu otrajām pusēm

11. [B: I]

Jauno valsts likumu dēļ Jāzepa un Annijas Vītolu laulību datums tika nozīmēts pēkšņi – dienu pirms pašām laulībām. Tas radījis komisku situāciju. Par saderināšanās liecinieku aicinātais J.Vītola draugs Pauls Jozuus mutiskam ielūgumam nav ticējis: „lai nestāstot mulķības, viņš jau ar vienu kāju esot gultā, neiešot. Ticēja tikai pašā mācītāja pašrocīgam parakstam” [1963: 181].

- ❖ Kāpēc J.Vītola draugs Pauls Jozuus uzreiz neatsaucās aicinājumam būt par Jāzepa un Annijas laulību liecinieku?
  - Domāja, ka „zvērinātais vecpuišis” Jāzeps viņu grib tikai izmulķot
  - Nebija sagādājis kāzu dāvanu
  - Apvainojās par tik vēlu uzaicinājumu

12. [B: I]

Mūža otrajā pusē Jāzeps it nopietni mācījās franču valodu skolotājas Rukjēres jaunkundzes vadībā. Annija atceras, ka vasaras mēnešos „lai vingrinātos svešvalodās [tostarp franču valodā] un pieradinātu mūsu mazos ciemiņus ieklausīties svešajās skaņās, mēģinājām dienas iedalīt tā, ka katrai bija sava valoda” [1963: 194].

- ❖ Kuru svešvalodu Jāzeps Vītols mācījās dzīves otrajā pusē?
  - Angļu
  - Franču
  - Itāļu

13. [B: I]

Ir dzirdētas anekdotes par „profesorisku aizmāršību”, „māksliniecisku nekārtību” vai izklaidību. Taču kārtība un tīrība J.Vītola darba kabinetā un uz rakstāmgalda bija apbrīnojama – katrai lietai bija ierādīta sava vieta. *„Kārtība, saskaņa un estētika visā apkārtnē bija nepieciešama viņa dvēseles iekšējai harmonijai”* [Pavasars 1999: 147].

- ❖ Kādā vidē J.Vītolam patika dzīvot un strādāt?
  - „Mākslinieciski profesorskā haosā”
  - Rūpīgi sakārtotā, skaistā vidē
  - Tas viņu maz interesēja, jo domas bija aizņemtas ar citām lietām

14. [B: I]

Trimdā dodoties, Vītoli paņēma līdzī putnu būri ar papagailīti Pēterīti, kas runāja vairāk nekā 100 vārdus. Putniņš Jāzepam sagādāja gaišus mirkļus smagajās bēgļu gaitās. Taču cilvēki izrādījās izturīgāki, auksto telpu dēļ papagailis nomira [1999: 68].

- ❖ Par ko rūgti raudāja Jāzeps Vītols, atrodoties trimdā Vācijā 1946. gada decembrī?
  - Par savām kaitēm un slimībām
  - Par trimdas smagajiem sadzīves apstākļiem
  - Par mirušo papagaili Pēterīti

II. PROFESORS KOLĒĢU UN STUDENTU VIDŪ

15. [B: II]

Pēterburgā J.Vītols cieši sadraudzējās ar Jurjānu Andreju, kurš ievadīja J.Vītolu latviešu vidē, valodā, mūzikā un atbalstīja savu jaunāko kolēģi arī materiāli. *„Labprāt apciemoju [Jurjānu] [..] un – jāatzīstas – visbiežāk, kad manas ķešas bija caurumainas: Somu baznīcas mājā vienmēr atradu glāzi tējas, rīcietu rupjas maizes, dažkārt sviestu, cietus kā klints ķimeņu sierīgus”* [1988: 64].

- ❖ Kurš no nosauktajiem mūziķiem Pēterburgas studiju laikā ievadīja J.Vītolu latviskajā vidē un kļuva par draugu uz mūžu?
  - Jānis Cimze
  - Jurjānu Andrejs
  - Emīls Dārziņš

16. [B: II]

Jurjānu Andrejs Pēterburgas konservatoriju beidza trijās specialitātēs. Mežraga spēles eksāmenā koncertmeistara pienākumus uzņēmās J.Vītols – vēl tikai otrā kursa students. *„Jutos sevišķi pacilāts, kad [..] drīkstēju viņu pavadīt viņa mežraga beigu eksāmenā; Šūmaņa koncerts mūs saistīja uz visu mūsu spēju pielikšanu”* [1988: 64].

- ❖ Kurā Jurjānu Andreja konservatorijas beigšanas eksāmenā piedalījās J.Vītols?
  - Bija asistents ērģeljspēles eksāmenā
  - Palīdzēja pārrakstīt notis kompozīcijas eksāmenam
  - Bija klavierpavadītājs mežraga spēles eksāmenā

17. [B: II]*

Pēterburgas konservatorijas Kompozīcijas klases audzēkņiem beigšanas eksāmena prasības bija augstas – bija jā sacer simfonisks darbs, operas skats un *a cappella* kordziesma. Teicami novērtētās J.Vītola Simfonijas pirmo daļu orķestris atskaņoja konservatorijas izlaiduma svinīgajā koncertā 1886. gadā.

- ❖ Kuru no nosauktajām J.Vītola kompozīcijām atskaņoja konservatorijas izlaiduma koncertā Pēterburgā 1886. gadā?
  - Simfonijas pirmo daļu
  - Klavierminiatūras
  - Kordziesmu

18. [B:II]

Pēc Trešajiem dziesmu svētkiem, kas J.Vītolu satuvināja ar Rīgas latviešu mūziķiem, viņš sāka nopietni rūpēties par savu latviešu valodas izkopšanu – abonēja latviešu laikrakstus, lasīja latviešu literātu darbus, mācījās valodu pie privātskolotāja, ar vīru dubultkvartetu iestudēja latviešu tautasdziesmu apdares.

- ❖ Ko J.Vītols Pēterburgā darīja, lai labāk apgūtu latviešu valodu?
  - Mācījās latviešu valodu pie privātskolotāja
  - Tulkoja latviešu tautasdziesmas krievu valodā
  - Rakstīja dzejoļus latviešu valodā

19. [B: II]*

Pēterburgas mākslas pasaulē leģendāra personība bija Mitrofans Beļajevs – bagāts tirgonis, kaislīgs mūzikas mīļotājs, krievu mūzikas mecenāts. Viņa dzīvoklī vairāk nekā divdesmit gadu garumā notika t.s. „Beļajeva piektdienas”, kurās pulcējās viss muzikālo aprindu zieds, arī Jāzeps Vītols. Skanēja mūzika, ritēja sarunas, netrūka jautrības un bagātīga vakariņu cienasta.

- ❖ Kurās dienās J.Vītols regulāri bija sastopams Pēterburgas mākslas mecenāta Mitrofana Beļajeva namā?
  - „Beļajeva ceturtdienās”
  - „Beļajeva piektdienās”
  - „Beļajeva sestdienās”

20. [B: II]*

Pēterburgas gados virkne Jāzeps Vītola darbu tika publicēta Beļajeva nošu izdevniecībā Leipcigā. Komponista vārds un uzvārds tajos tika iespiests vāciskā versijā – *Joseph Wihtol*. Neraugoties uz latviešu pareizrakstības normu maiņu 20. gs. sākumā, profesors līdz pat mūža beigām tā arī parakstījās – *J. Wihtol*.

- ❖ Kā J.Vītols līdz pat mūža beigām – saglabādams jaunības paradumu – pats rakstīja savu uzvārdu?
  - J. Vītols
  - J. Wihtol
  - J. Withol

21. [B: II]*

Mūzikas akadēmijā pie Lielās zāles durvīm ir Nikolaja Alunāna portrets. Viņš bija Vītola jaunības draugs Jelgavā: „*Nemierīga gara, mūžīgs gaisa piļu cēlājs uz puteklīšu pamatiem – viņš mani aizrāva ar savu temperamentu, ierāva savā fantastikā*” [1988: 42]. Pēc daudziem gadiem, 1919. gada vasarā, abi atkal tiekas, lai liktu pamatus jaunai „sapņu pilij” – Latvijas Konservatorijai.

- ❖ Kāda rakstura cilvēks bija J.Vītola jaunības draugs un latviešu „teātra tēva” Ādolfa Alunāna brālis Nikolajs Alunāns?
- Aizrautīgs, temperamentīgs, ideju pārpilns
- Bailīgs un piesardzīgs
- Pārmēru nopietns un garlaicīgs

22. [B: II]

Par godu profesora 35 gadu muzikālās darbības jubilejai 1921. gadā Vītola Kompozīcijas klases studenti bija iestudējuši Paulas Līcītes sacerētu apsveikuma ludziņu „Gratulanti klāt!” – kā mazu operu ar ievada kori, ārijām un rečitātiem. Tā sagādāja daudz humora un lielus smieklus, jo jubilāram pašam tajā bija paredzēta mīmiķa loma, ko profesors labprāt izpildīja [Līcīte 1999: 145].

- ❖ Kāda loma profesoram bija Paulas Līcītes sacerētajā apsveikuma ludziņā „Gratulanti klāt!”?
- Viņš dziedāja galveno āriju
- Viņš bija ludziņas režisors un scenogrāfs
- Viņš bija mīmiķis – piedalījās tajā bez vārdiem

23. [B: II]*

Kaut arī J.Vītola mūža otrajā pusē ērti pieejams bija telefons un telegrāfs, profesors tos izmantoja tikai galējas nepieciešamības gadījumā. Viņam ļoti patika rakstīt vēstules! Vītola epistolārais [jeb epistolārais] mantojums, t.i. saglabājušās vēstules, atklātnes, vizītkartes, ir pārsteidzoši plašs – apmēram 3200 vienības [Siliņš 2006: 15]. Droši vien simtos skaitāmas arī laika gaitā pazudušās vēstules.

- ❖ Ko nozīmē „epistolārais [jeb epistolārais] mantojums”?
- Kompozīciju nošu teksta uzmetumi
- Saglabājušās vēstules
- Raksti laikrakstos un žurnālos

III. MŪZIKAS IZTEIKSMES LĪDZEKĻI UN ŽANRI

24. [B: III]*

Jāzeps Vītols Stīgu kvarteta Skerco daļas malējos posmos visi četri instrumenti – divas vijoles, alts un čells – spēlē picikato (*pizzicato*). Taš nozīmē, ka mūziķi nevis spēlē ar lociņu, bet strinkšķina stīgas ar pirkstu. Šādā veidā dziedošā legato spēle nemaz nav iespējama, skaņas ripo klusi un raiti kā krellītes.

- ❖ Kādu skaņveides paņēmienu J.Vītols izmantojis Stīgu kvarteta Skerco daļas malējos posmos?
- Picikato – stīgas strinkšķinot ar pirkstu
- Legato – dziedoši saistot skaņas
- Asi akcentējot akordus

25. [B: III]

Mūzikā it bieži ir saklausāmas izturētas vai atkārtotas skaņas basa balsī – t.s. ērgelpunkti (piem., J.Vītola dziesmā „Dūkņu sils”, „Rūķīši un Mežavecis”, „Gaismas pils” noslēguma posma sākumā). Paņēmienu nosaukums ir saistīts ar ērgelēm – ērgelniem šādus „punktus” ir ērti spēlēt pedāļa klaviatūrā ar kājām.

- ❖ Kā sauc izturētu vai atkārtotu skaņu basa balsī?
- Basapunkts
- Klavierpunkts
- Ērgelpunkts

26. [B: III]

J. Vītols savām klavierminiatūrām devis dažādus nosaukumus, piemēram, prelūdijs, etīde, meditācija, impropts. To virsrakstos sastopami arī deju nosaukumi, piemēram, Gavote, *Valse-Caprice* (Kaprizais valsis), *Polka pas melancolique* (Melanholiskā polka).

- ❖ Kurš no nosauktajiem, J.Vītola klaviermūzikā sastopamiem deju žanriem bija populārs baroka laikmetā?
- *Valse-Caprice*
- *Polka pas melancolique*
- Gavote

27. [B: III]*

Bērna nomierināšanai un iemidzināšanai domātas šūpļa dziesmas sastopamas ir visu tautu folklorā. Par patstāvīgu žanru tās uzskatāmas arī komponistu daiļradē. J.Vītola lietotais apzīmējums „bersēze” – šūpļa dziesma – ir franču vārda *berceuse* tiešs latviskojums.

- ❖ Kura no nosauktajām J. Vītola miniatūrām ir šūpļa dziesma?
- *Humoresque* op. 3
- *Berceuse* op. 8
- *Esquisse* op.12

28. [B: III]*

Viena no J.Vītola klavieru cikla „Trīs silueti” miniatūrām ir veltīta pianistei Edai Oto (oriģinālrakstībā *Edda Ottho*). Šī rotaļīgā skaņdarba tēmas sākuma skaņās ir „iešifrēts” pianistes vārds EDDA, kas veido motīvu mi-re-re-la.

- ❖ Kā „iztulkojams” vienā no Vītola klavierdarbu tēmām iešifrētais pianistes Edas Oto vārds EDDA?
  - mi-do-do-la
  - mi-re-re-la
  - sol-re-re-la

29. [B: III]

J. Vītols ir veidojis apmēram 300 tautasdziesmu apdares – pievienojis melodijām klavierpavadījumu, harmonizējis tās korim, aranžējis ansambļiem. Plašākas un formas ziņā brīvākas kompozīcijas par tautasdziesmu tēmām mēdz saukt par rapsodijām, fantāzijām, parafrāzēm. Visi šie žanri ir pārstāvēti arī J.Vītola mūzikā.

- ❖ Kā sauc žanru, kurā tautasdziesmas melodijai, saglabājot pantu formu, ir pievienots pavadījums vai papildu balsis?
  - Tautasdziesmas apdare
  - Rapsodija par tautasdziesmu tēmām
  - Fantāzija par tautasdziesmu tēmām

30. [B: III]

Jau agrā jaunībā J.Vītols iepazīst Frederika Šopēna klaviermūziku – iemācās Skerco sib minorā, vairākus valšus, noktirnes. Pilnīgi vai „iemīlas” šī komponista etiķēs. „Maz mēnešos tās gan visas zināju no galvas, aizraudamies no viņu burvīgā skaistuma: vēl šodien tās – blakus mazurkām – man šķiet pārākas par visiem Šopēna darbiem” [1988: 43].

- ❖ Kura komponista klavierdarbi – mazurkas, polonēzes, valši, noktirnes, etiķes – sajūsmināja J.Vītolu agrās jaunības gados?
  - Ludviga vaņ Bēthovena klavierdarbi
  - Frederika Šopēna klavierdarbi
  - Roberta Šūmaņa klavierdarbi

31. [B: III]

Atkarībā no atskaņotājsastāva skaņdarbus iedala lielās žanru grupās. Simfonisko mūziku atskaņo simfoniskais orķestris, bet vokāli instrumentālo darbu izpildījumam parasti apvienojas solisti, koris un orķestris. Kamermūziku (burtiskā tulkojumā – *istabas mūziku*) atskaņo ansambļi: dueti, trio, kvarteti, kvinteti, seksteti.

- ❖ Kurā mūzikas žanru grupā iekļaujas Jāzepa Vītola Stīgu kvartets?
  - Kamermūzika
  - Vokāli instrumentālā mūzika
  - Simfoniskā mūzika

32. [B: III]

J.Vītola darbam kordziesmas žanrā izšķiroša bija iepazīšanās ar Ausekļa dzeju, kurā apcerēta latvju laimīgā pagātne, vēstīts par varoņu cīņām un pausta ticība tautas nākotnei. J.Vītols raksta: kad „*manās rokās nokļuva Ausekļa darbu krājums, tad šķitu bagātīgi apgādāts ar vispateicīgāko vielu. Jo šeit atradu to, kas man vistuvāk, – nelielu apmēru latviešu balādi*” [1988:100].

- ❖ Kas ir balāde?
  - Vēstījums par senlaiku vēsturiskiem vai teiksmainiem notikumiem
  - Viscaur lēnā tempā un klusinātā dinamikā izturēts skaņdarbs
  - Īpašs deju mūzikas žanrs (no itāļu *ballare* – dejot)

33. [B: III]

Jāzepa Vītola simfoniskās svītas „Dārgakmeņi” četru pirmo daļu nosaukumi ir „Ametists”, „Smaragds”, „Rubīns” un „Pērles”. Piektās daļas elegantā lielā valša mūzikā ieskanas arī iepriekšējo daļu tēmas, tādēļ komponists to nosaucis par „Briljantu” – par smalki slīpētu dārgakmeni, kurš atspoguļo dažādas krāsas.

- ❖ Kā sauc simfoniskās svītas „Dārgakmeņi” pēdējo daļu, kurā, it kā atspoguļojot citu dārgakmeņu krāsas, ievītas arī iepriekšējo daļu tēmas?
  - „Dimants”
  - „Briljants”
  - „Kristāls”

34. [B: III]

Svītu „Dārgakmeņi” (1924) komponists sākumā uzrakstīja kā klavieru metu Beatrisēs Vīgneres deju uzvedumam, tad to instrumentēja simfoniskajam orķestrim. Dejiskums nepārprotami jaušams visās tās daļās: „Raksturojumi un kontrasti šai svītā rosināt rosina klausītāju iedomāties horeogrāfiskus tēlus un ainavas” [Ābele 1944: 327].

- ❖ Kurai svītas „Dārgakmeņi” daļai attiecīgā dārgakmeņa tēlojumam komponists izvēlējies temperamentīgu, strauju, tamburīna ritma pavadītu deju?
  - Violetajam ametistam
  - Zaļajam smaragdā
  - Sarkanajam rubīnam

35. [B: III]*

Par J. Vītola „Viļņu dziesmu” klavierēm Jānis Zālītis ir rakstījis: „*Tā ir jūra savā pirmatnējībā – baiga, valdonīga, nežēlīga; skatāmībā – noslēpumaini naksnīga, teiksmaina, valdzinoša*” [1944: 336]. Skaņdarbs ir veidots trijdaļu formā (ABA₁) un attīstās no noslēpumainas, satumsušas noskaņas sākumā līdz varenai kulminācijai beigās (t.s. reprīzē).

- ❖ Uz kuru J.Vītola „Viļņu dziesmas” posmu attiecināms raksturojums, ka mūzika te „*izteic viļņu ritma elementāro spēku un varenību*”?
  - Uz pirmo posmu (A)
  - Uz skaņdarba vidusdaļu (B)
  - Uz trešo posmu – reprīzi (A₁)

36. [B: III]

Klavieru variācijas par latviešu tautasdziesmu „Ej, saulīte, drīz pie Dieva” J.Vītols sacerējis 28 gadu vecumā, kopā ar māti aizvadīdams vienu no savām laimīgākajām vasarām Latgales pusē, Krustpils apriņķa Trepē. Tur „*fantāzija, dabas valdzinājuma, vietas klusuma un visu labo ģēniju atraisīta, dāvināja viņam šai vasarā visskaistākās muzikālās domas*” [Vītoliņš 1944, 63].

- ❖ Kurā dzīves periodā J.Vītols ir sacerējis savu klaviermūzikas meistardarbu – Variācijas par latviešu tautasdziesmu „Ej, saulīte, drīz pie Dieva”?
- Jaunībā (20–30 gadu vecumā)
- Brieduma gados (40–50 gadu vecumā)
- Mūža pēdējā cēlienā (60–70 gadu vecumā)

37. [B: III]

„Gaismas pils” pirmo reizi dziedāta kādā vasaras koncertā Rīgas Riteņbraucēju dārzā 1900. gadā. Pirmatskaņojumu pieminot un par sevi pasmaidot, J.Vītols raksta: „*atceros, ka sensacionālu jautrību publikā sacēlu, savā tolaik jau bumbas apaļumiņā rāpšus uzrāpdamies uz stāvo estrādi, lai pateiktos par dziesmai dāvāto piekrišanu*” [1863: 103].

- ❖ Kurā gadā notika „Gaismas pils” pirmatskaņojums?
- 1880. gadā
- 1900. gadā
- 1920. gadā

38.[B: III]

Daudzi J.Vītola sacerējumi cildina dziesmu kā neizsīkstošu skaistuma avotu, kā tautas vienotāju. „Beverīnas dziedoņa” noslēgumā tai piedēvēts vēl lielāks spēks: „*Dziesmu vara aizdzina karu,/ Tautu izglāba dziesmu gars*”.

- ❖ Kuru Jāzepa Vītola kompozīciju noslēdz vārdi „*Dziesmu vara aizdzina karu,/ Tautu izglāba dziesmu gars*”?
- „Karalmeita”
- „Gaismas pils”
- „Beverīnas dziedonis”

39. [B: III]*

„Beverīnas dziedonis” sākotnēji bija sacerēts kā kora dziesma bez pavadījuma. J.Vītola draugi vēlējās to iekļaut Beļajeva rīkotā simfoniskā koncerta programmā, taču tajā nebija paredzēts izpildīt *a cappella* darbus. Tā radās un Rimskā-Korsakova vadībā tika pirmatskaņots „Beverīnas dziedoņa” jauns variants – ar simfoniskā orķestra pavadījumu.

- ❖ Kurai no nosauktajām *a cappella* kordziesmām J.Vītols izveidojis otru variantu – korim un orķestrim?
- „Gaismas pils”
- „Beverīnas dziedonis”
- „Trimpula”

IV. JĀZEPS VĪTOLS LATVIJAS KULTŪRVĒSTURES KONTEKSTĀ

40. [B: IV]

Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija atrodas Rīgas centrā – iepretī Latvijas Nacionālajai operai, līdzās Rīgas Latviešu biedrības namam, kvartālā starp Raiņa bulvāri, Krišjāņa Barona un Merķeļa ielu. Šī skaistā, klasiskā stila ēka celta pēc arhitekta Jāņa Baumaņa projekta un pabeigta 1873. gadā – Pirmo latviešu dziesmu svētku gadā.

- ❖ Kur atrodas Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija?
  - Rīgā, Krišjāņa Valdemāra ielā
  - Rīgas centrā, Krišjāņa Barona ielā
  - Pārdaugavā, līdzās Nacionālajai bibliotēkai

41. [B: IV]

Latvijas mūzikas augstskola ir dibināta 1919. gada rudenī. Tās veidošana notika Jāzepa Vītola vadībā; 1919. gada 20. augustā viņš tika iecelts par Latvijas Konservatorijas direktoru. Direktora jeb augstskolas rektora pienākumus J. Vītols veica līdz 1944. gadam. Viņa vārds augstskolai piešķirts 1958. gadā.

- ❖ Kāpēc Latvijas Mūzikas akadēmija nosaukta Jāzepa Vītola vārdā?
  - Jo viņš bija labs pedagogs
  - Jo viņš vairākus gadus dzīvoja šajā namā
  - Jo viņš bija šīs augstskolas pirmais un ilggadīgais rektors

42. [B: IV]

Sesijas laikā rektora dienas no rīta līdz vakaram piepildīja eksāmeni un pedagogu sēdes. Reiz vienīgais brīvais laiks, kad pastrādāt ar saviem studentiem – komponistiem, profesoram atradies tikai plkst. 12 naktī. Un lai gan Vītols bijis darbā jau no 9 rītā, studentu kompozīcijas, kafiju malkojot, viņš izskatījis ar parasto uzmanību un vērību [Garūta 1999: 124].

- ❖ Cikos profesors reiz noturējis kompozīcijas nodarbību ar saviem studentiem eksāmenu sesijas laikā?
  - Plkst. 7 no rīta
  - Plkst. 9 vakarā
  - Plkst. 12 naktī

43. [B: IV]

Pirmie plašākie latviešu koru dziedāšanas svētki sarīkoti Dobelē 1870. gadā, bet Pirmie vispārējie latviešu dziesmu svētki – Rīgā 1873. gadā. Arī visi turpmākie Vispārējie dziesmu svētki notikuši Rīgā, izņemot Ceturtos – tie izskanēja 1895. gadā Jelgavā.

- ❖ Kad un kur notika Pirmie vispārējie latviešu dziesmu svētki?
  - 1870. gadā Dobelē
  - 1873. gadā Rīgā
  - 1895. gadā Jelgavā

44. [B:IV]

Dziesmu svētkos visbiežāk dziedātā dziesma ir Jāzepa Vītola „Gaismas pils”. Kopš pirmatskaņojuma Piektajos svētkos (1910) tā kopkoru programmā nav bijusi ietverta tikai četras reizes. Turklāt ceturto reizi to tomēr nodziedāja, jo kopkoris sāka skandēt: „*Gais-mas pi-li! Ha-ral-du Med-ni!*”. Un Mednis gāja, un diriģēja, un uzcēla „Gaismas pili” arī tajos – 1985. gada dziesmu svētkos.

- ❖ Kura dziesma kopš Piektajiem (1910. gads) skanējusi gandrīz visos Vispārējos latviešu dziesmu svētkos?
  - „Dziesmai šodien liela diena”
  - „Gaismas pils”
  - „Manai dzimtenei”

45. [B: IV]

Līdz XXV Vispārējiem latviešu Dziesmu svētkiem (2013. gads) jau sešpadsmit reizes Vispārējo dziesmu svētku repertuārā bijis Emiļa Melngaiļa „Jāņuvakars”. Īpaši savijņojoši dziesmas sākuma vārdi „Līgo saule vakarāi, līgo” vienmēr šķituši tad, ja skanējuma laikā Mežaparka Lielo estrādi patiešām apspīdējuši rietošās saules stari.

- ❖ Ar kādiem vārdiem sākas Emiļa Melngaiļa kora dziesma „Jāņuvakars”?
  - „Jānīt's nāca pa gadskārtu savus bērnus apraudzīt”
  - „Sit, Jānīti, vara bungas vārtu staba galiņā”
  - „Līgo saule vakarāi, līgo, līgo gani sētiņāi, līgo”

46. [B: IV]

Jāzepa Vītola dzimšanas gadā (1863. gadā) tika pabeigta tagadējās Nacionālās operas ēkas celtniecība. Pēc arhitekta L.Bonšteta projekta to uzbūvēja Rīgas Pilsētas (Vācu) teātra vajadzībām. Nacionālā opera tajā darbojas kopš 1919. gada.

- ❖ Kāda ievērojama celtnie Rīgā ir „dzimusi” vienā gadā ar Jāzepu Vītolu?
  - Tagadējā Nacionālās operas ēka
  - Rīgas Tehnoloģiskā institūta nams
  - Rīgas Latviešu biedrība nams

47. [B: IV]

Jāzepa Vītola viengadnieks ir Rūdolfis Blaumanis – arī dzimis 1863. gadā Vidzemē. J.Vītols ar R.Blaumaņa dzeju komponējis „Čigānu dziesmu” jauktajam korim. R.Blaumanis savukārt ir tulkojis J.Vītola apdaru „200 tautasdziesmas” I daļā ievietoto latviešu dainu tekstus. Šis krājums izdots Rīgā 1906. gadā ar tekstiem latviešu un vācu valodā.

- ❖ Kurš latviešu rakstnieks, tautā īpaši iemīļotas lugas autors ir dzimis vienā gadā ar Jāzepu Vītolu?
  - Ādolfs Alunāns
  - Rūdolfis Blaumanis
  - Jānis Rainis

48. [B: IV]*

Latvijas Konservatorijas goda biedru vidū bija ne vien komponisti (Andrejs Jurjāns, Alfrēds Kalniņš, Aleksandrs Glazunovs u.c.), bet arī valstsvīri – Latvijas prezidents Alberts Kviesis un Kārlis Ulmanis.

- ❖ Kas bija Latvijas Konservatorijas goda biedri Alberts Kviesis un Kārlis Ulmanis?
- Ievērojami komponisti
- Valsts prezidenti
- Ievērojami rakstnieki

49. [B: IV]*

J.Vītola Kompozīcijas klases absolventu vidū ir arī komponists Arvīds Žilinskis. Kopā ar dzejnieci Dzidru Rinkuli-Zemzari un mākslinieci Margaritu Stārasti viņš radījis jau vairāku paaudžu iemīļotus bērnu dziesmu krājumus („Vasariņa”, „Baltā ziema”, „Dzeņa kalve” u.c.).

- ❖ Kurš no nosauktajiem komponistiem – J.Vītola skolniekiem – ir Margaritas Stārastes ilustrēto bērnu dziesmu krājumu „Vasariņa” un „Baltā ziema” autors?
- Arvīds Žilinskis
- Jānis Ivanovs
- Pēteris Barisons

50. [B: IV]*

1918. gada 18. novembrī tagadējā Nacionālā teātra telpās notika Latvijas valsts proklamēšanas svinīgais sarīkojums. Klātesošo vidū bija arī Jāzeps Vītols. Sarīkojumu kuplināja Paula Jozuus vadītais „Latvju operas” koris, kurā tolaik dziedāja arī profesora nākamā dzīvesbiedre Annija Vītola.

- ❖ Kas, Jāzepam Vītolam klātesot, notika tagadējā Latvijas Nacionālajā teātrī 1918. gada 18. novembrī?
- „Latvju operas” rīkota izrāde
- Latvijas valsts proklamēšanas akts
- J.Vītola skaņdarbu koncerts

C līmenis

I. JĀZEPA VĪTOLA DZĪVES CEĻŠ – PERSONĪBA UN SADZĪVE

1. [C: I]

Pēc studijām Tērbatas skolotāju seminārā, Jāzepa Vītola tēvs strādāja skolā, kur mācības notika vācu valodā. Mājā vienmēr mitinājās arī „6–8 *pansionāri no tālākiem krievu, poļu, leišu vidiem, kas Jelgavas skolās meklēja, galvenais, vācu valodu*”, tādēļ Vītolu ģimenē visi savā starpā runāja vāciski [1988: 63]. Tikai Pēterburgas gados J.Vītols apguva vispirms krievu, tad latviešu valodu.

- ❖ Profesors J.Vītols brīvi runāja, lasīja un rakstīja trīs valodās. Kādā secībā viņš tās bija apguvis?
  - Latviešu, krievu, tad vācu
  - Vācu, krievu, tad latviešu
  - Krievu, latviešu, tad vācu

2. [C: I]

Lai nopelnītu naudu ikdienas dzīvei Pēterburgā, līdztekus studijām Jāzepam Vītolam bija jāstrādā, jo vecāku palīdzības iespējas bija ierobežotas. Viņš strādāja ar privātskolniekiem un agri kļuva materiāli patstāvīgs: „*pratu naudu ne vien nopelnīt, bet drīzi arī iemācījos tikt no tās vaļā; tad vienkārši nodzīvoju kādu mēnesi pie tējas un kliņģera*” [1988: 57].

- ❖ Kā studiju gados Jāzeps Vītols pelnīja naudu ikdienas dzīvei?
  - Piepelnījās ar nošu pārrakstīšanu
  - Mācīja klavierspēli un mūzikas teoriju privātskolniekiem
  - Strādāja par klavieru skaņotāju

3. [C: I]

Studiju gados, pa dienu aizņemts ar nodarbībām konservatorijā un privātstundu pasniegšanu, J.Vītols komponēja galvenokārt pa naktīm. „*Sāku savu flīģeli apstrādāt ap 10–11 vakarā un beidzu [..] ne agrāk par 6–7 no rīta (ja sveču krājums to pielaida!), bet dažkārt pat tikai ap to priekšpusdienas stundu, kad laiks jau bija doties uz konservatorijas klasi*” [1988: 79].

- ❖ Kāds bija J.Vītola dienas režīms studiju gados?
  - Priekšpusdienā bija konservatorijā, pēcpusdienā gulēja, pa nakti komponēja
  - Vakarā gāja uz koncertiem, naktī gulēja, dienā komponēja
  - Naktī komponēja, dienā gāja uz nodarbībām konservatorijā un pie privātskolniekiem

4. [C: I]*

Slavenajās „Beļajeva piektdienās” vakara muzikālajai daļai vienmēr sekojusi pie bagātīgi klāta galda aizvadīta saviesīgā daļa. Parasti vienīgā dāma šajā sabiedrībā bijusi Beļajeva kundze Marija Andrejanovna. Viņai līdzās vienmēr sēdējis šarmants un asprātīgais Vītols, kurš uzmanīgi klausījies un daudz ko mācījies no galda otrā pusē sēdošo Pēterburgas ievērojamāko komponistu sarunām [1988: 138].

- ❖ Par ko liecina fakts, ka „Beļajeva piektdienās” J.Vītols vienmēr sēdēja blakus Beļajeva sievai Marijai Andrejanovnai?
- Vītols bija šīs dāmas slepens pielūdzējs
- Vītols bija šarmants un asprātīgs sarunu biedrs
- Vītols bija pats ievērojamākais šīs sabiedrības komponists

5. [C: I]

Neilgu laiku J.Vītols strādājis par Pēterburgas vācu biedrības „Liedertafel” kora diriģentu. Darbs ritējis vislabākajā saskaņā, taču komponistam traucējošas kļuvušas katram mēģinājumam sekojošās omulīgās „pasēdēšanas”. „Pārāk bieži jautrajam pirmdienas vakaram – tas ieilga bieži līdz rīta ausmai – sekoja pašpārmetumos pavadīta otrdiena” [1988: 192].

- ❖ Kāpēc J.Vītols tik drīz atteicās no patīkamā un materiāli ienesīgā kordiriģenta darba Pēterburgas vācu biedrībā „Liedertafel”?
- Vācu dziedātāji nevēlējās, lai viņus diriģē latvietis
- Radās konflikts – viņš izvirzīja dziedātājiem pārāk augstas prasības
- Omulīgās „pasēdēšanas” pēc kora mēģinājumiem paņēma pārāk daudz laika

6. [C: I]*

1905. gada revolucionārajā gaisotnē daļa Pēterburgas konservatorijas pedagogu uzrakstīja rezolūciju, kas aicināja atkāpties no amata konservatorijas direktoru Augustu Bernhardu. J.Vītols rezolūciju neparakstīja, jo jutās Bernhardam pateicīgs par daudzējādi izrādīto palīdzību un atbalstu: „teicu, ka mans paraksts nozīmēšot dūrienu mugurā pēc pierē saņemta skūpstā” [1988: 120].

- ❖ Par kādām personības īpašībām liecina fakts, ka J.Vītols 1905. gadā neparakstīja protesta rezolūciju pret konservatorijas direktoru A.Bernhardu?
- J.Vītols baidījās, ka viņu atlaidīs no darba
- J.Vītols asi nostājās pret revolucionāri noskaņoto studentu grupu
- Sirdsapziņa nelāva J.Vītolam vērsties pret cilvēku, kurš visu mūžu bijis viņam labvēlīgs

7.[C: I]*

Līdztekus pedagoga darbam 17 gadus J.Vītols strādājis par recenzentu vācu avīzē „*St. Petersburger Zeitung*”, īpaši augstu vērtējot to, ka recenzenta amats atvēris durvis „uz visu, ko vien dzirdēt vērts bija” [1988: 189]. Šai avīzei viņš kopumā uzrakstījis 850 dažāda apjoma rakstus literāri nevainojamā vācu valodā.

- ❖ Kurai avīzei Vītols uzrakstīja ap 850 dažāda apjoma rakstus un recenzijas?
- Vācu avīzei „St. Petersburger Zeitung”
- Krievu avīzei „Сегодня”
- Latviešu laikrakstam „Jaunākās Ziņas”

8. [C: I]

Atstādams revolūcijas izpostīto Pēterburgu, J.Vītols Rīgā ieradās 1918. gada augustā. No 1919. gada janvāra līdz maijam Latvijā pie varas bija boļševiki. Politiskais saspīlējums bija liels, saimnieciskā dzīve atradās uz sabrukuma robežas. J.Vītols iztika ar privātstundu honorāriem: „*tase garšīgas kafijas ar pareizu sviestmaizi*” par stundu [1988: 264–265]. No veikalu plauktiem pretī rēgojas bads.

- ❖ Uz kuru laiku attiecas J.Vītola vārdi: Rīgā „*atkārtojās tas pats, ko tikko biju pārdzīvojis Pēterburgā: no veikalu tukšiem logiem, plauktiem rēgojās pretim bads un atkal bads*”?
- 1905. gada vasara, cara valdības laiks
- 1919. gada pirmie mēneši, boļševiku varas laiks
- 1921. gada sākums, Latvijas brīvvalsts laiks

9. [C: I]

Lai atslēgtos no spraigo dienu ritma, J.Vītols pa laikam labprāt sēdās pie kāršu galda tuvu draugu vai radu sabiedrībā. Tādās reizēs vienmēr vajadzēja valdīt humoram un labai saskaņai. No kāršu spēlēm viņš atzina tikai preferansu un varēja skaisties, ja solītājs riskēja bez pamata [1963: 194].

- ❖ Kādu spēli J.Vītolam patika uzspēlēt, vakaros atpūšoties tuvu draugu lokā?
- Riču-raču
- Kāršu spēli – preferansu
- Dambreti

10. [C: I]

Viena no J.Vītola rakstura īpašībām bija prasme pasmaidīt pašam par sevi. Piemēram, par savu kūturo atmiņu uz gadskaitļiem un datiem viņš rakstīja: „*cikreiz arī neesmu iemācījies, kad Bēthovens dzimis, kad miris, – pēc īsas pusstundas to biju jau atkal aizmirsis*” [1988: 15]. Bet tas viņam netraucēja kļūt par interesantu un radošu cilvēku!

- ❖ Kas, tavuprāt, ir svarīgi, lai kļūtu par interesantu un radošu cilvēku?
- Prasme pasmaidīt pašam par sevi
- Teicama mehāniskā atmiņa – spēja iegaumēt faktus un datus
- Pacietība no rīta līdz vakaram sēdēt pie grāmatām

11. [C: I]

J.Vītols reti kad sacerējis mūziku „uz ātro”, „pa roku galam”, jo jutās atbildīgs par saviem „gara bērniem”. Atminoties pēdējā studiju gadā sacerētās klavierpersonātes pirmpublicējumu, viņš raksta: „*Savu op. 1 glītā izdevumā redzēdams, sajutu ne mazums prieka un lepnuma, bet neatdabūjami zaudēju agrāko ražošanas naivitāti. Tās vietā stājās tagad paškritika, bieži – šaubas*” [1988: 78].

- ❖ Kāda, tavuprāt, bija J.Vītola attieksme pret savu radošo darbu, pret savām kompozīcijām?
- Nekad nerakstīja „pa roku galam”, jo baidījās no kritikas
- Rūpīgi strādāja pie katra darba, jo uzskatīja to par profesionālu pienākumu
- Uzskatīja: ka tik maksā honorāru, pārējam nav nozīmes!

12. [C: I]

Otrā pasaules kara beigās, 1944. gadā, J.Vītols līdz ar tūkstošiem citu latviešu devās trimdā. Mūža pēdējos gadus viņš nodzīvoja Vācijā un ir miris 1948. gadā Lībekā.

- ❖ Kurā valstī aizritēja Jāzepa Vītola mūža pēdējie gadi?
- Zviedrijā
- Anglijā
- Vācijā

13. [C: I]

Mūža pēdējo gadu profesors aizvadīja Lībekas latviešu slimnīcā. Istabiņa atradās otrajā stāvā, bet sliktā veselības stāvokļa dēļ ārsts bija aizliedzis J.Vitolam pašam kāpt pa trepēm. Lai profesors varētu pasēdēt dārzā, draugi viņu bieži vien uz rokām nonesa pa kāpnēm lejā, tad uznesa atkal atpakaļ istabā.

- ❖ Kāpēc, Lībekas slimnīcā dzīvodams, J.Vītols ar skumju humoru teicis, ka nu tauta beidzot viņu nēsā uz rokām?
- Bija sarīkota jubilāra sumināšana pēc 84. dzimšanas dienas koncerta
- Draugi uz rokām viņu nesa lejā no otrā stāva istabas, jo pašam kāpt ārsts bija aizliedzis
- Presē bija publicēti cildinoši raksti par J.Vītola jaundarbiem

II. PROFESORS KOLĒĢU UN STUDENTU VIDŪ

14. [C: II]

Siltus pateicības vārdus par nesavtīgo atbalstu un piedāvāto pedagoga vietu Pēterburgas konservatorijā J.Vītols ir veltījis konservatorijas direktoram Karlam Davidovam un profesoram Nikolajam Rimskim-Korsakovam. „*Tie bija divi [..], kas ar vienu vārdu man atvēra darba un goda pilnas nākotnes vārtus, man – latvietim!*” [1988: 83].

- ❖ Kuriem vīriem ir adresēti šie J.Vītola vārdi: „*Paldies tiem, kas – man ticēdami – man roku sniedza, kad tālāk par rītdienu ceļa neredzēju?*”
- Nikolajam Rimskim-Korsakovam un Karlam Davidovam
- Lielkņazam Konstantīnam Nikolajevičam un baronam Dervizam
- Leopoldam Aueram un Antonam Rubinšteinam

15. [C: II]

Neaizmirstamus iespaidus J.Vītols guvis Antona Rubinšteina koncertos, kuri notikuši 1887./1888. gadā reizi nedēļā Pēterburgas konservatorijas zālē mācībspēkiem un lūgtai auditorijai. Tajos meistars izspēlējis apmēram 130 komponistu 1100 klavierdarbus, turklāt pats tos komentējis, raksturojot skaņdarbus, komponistus un viņu laikmetu.

- ❖ Kuru Pēterburgā iepazīto pianistu J.Vītols sauc par klavieru ģēniju, titānu, vulkāniska temperamenta cilvēku?
  - Antonu Rubinšteinu
  - Jozefu Sļivinski
  - Aneti Jesipovu

16. [C: II]*

Viens no Mitrofana Beļajeva sponsorētajiem krievu komponistu atbalstīšanas projektiem bija Gļinkas prēmija. No 1884. līdz 1917. gadam par šīs prēmijas laureātiem kļuva 216 dažādu žanru skaņdarbi. Četras reizes Gļinkas prēmiju saņēma arī J. Vītols – par Variācijām „Ej, saulīte, drīz pie Dieva”, uvertīru „Sprīdītis”, solodziesmām op. 34 un op. 40.

- ❖ Kas sponsorēja Gļinkas prēmiju, kuru vairākkārt saņēma arī J.Vītols?
  - Pats komponists Mihails Gļinka
  - Pēterburgas konservatorijas Gļinkas fonds
  - Krievu mākslas mecenāts Mitrofans Beļajevs

17. [C: II]*

1905. gada revolūcijas periodā Ķeizariskās Mūzikas biedrības valde studentu nemieru dēļ no darba atlaida N. Rimski-Korsakovu; ar viņu solidarizējoties, no amata atteicās vairāki citi profesori. J.Vītols tika ievēlēts konservatorijas Pagaidu direktorijas sastāvā.

- ❖ Kādu pienākumu Pēterburgas konservatorijas kolēģi J.Vitolam uzticēja 1905. gadā?
  - Ievēlēja par mācību pārraugu – inspektoru
  - Ievēlēja par Pagaidu direktorijas amatpersonu
  - Ievēlēja par Pēterburgas konservatorijas rektoru

18. [C: II]

Pirmo kormeistara pieredzi J.Vītols ieguva, vadot vīru dubultkvartetu Pēterburgā. „Mēģinājumi notika manā dzīvoklī [..]: pusloks; pa vienai nošu lapiņai uz katru balsu šķiru; garākie – ar sveci rokās, jo apgaismošana visai trūcīga. Ar aizrautību dziedājām Cimzes, Jurjāna tautasdziesmas; mēģinājumam sekoja vakariņas „uz pajām”” [1988: 101].

- ❖ Kā J.Vītols ieguva pirmo kordiriģenta pieredzi un praktiski iepazīna Jāņa Cimzes veidotās tautasdziesmu apdares?
  - Pusaudža gados, dziedot Jelgavas puīšu kvartetā
  - Jaunības gados, vadot vīru dubultkvartetu Pēterburgā
  - Vīra gados, strādājot ar Pēterpils latviešu Dziedāšanas biedrības kori

19. [C: II]*

1933. gadā trīs Latvijas Konservatorijas absolventi – vijolnieks Valdemārs Ruševics, čellists Atis Teihmanis un pianists Jānis Ķepītis – nodibināja kameransambli, kuru nosauca par „Jāzepa Vītola trio”. Šī ansambļa rosīgā koncertdarbība J.Vītolam sagādāja patiesu prieku.

- ❖ Kādam 1933. gadā nodibinātam Latvijas mūziķu kameransamblim tika dots Jāzepa Vītola vārds?
  - Klavieru trio
  - Mežragu kvartetam
  - Stīgu kvintetam

20. [C: II]

1935. gadā izglītības ministrs neļāva vairs J.Vītolam kandidēt uz rektora amatu. Aizvainojumu mazināja tas, ka padome par rektoru ievēlēja Paulu Jozuus – godīgu un taisnprātīgu cilvēku. „Ar to konservatorija bija izglābta no ļaunākā: no neizbēgamām iekšējām jukām, no ļaunākā intrigu tīkla” [1988: 281]. Pēc Jozuus nāves 1937. gadā J.Vītols atgriezās rektora postenī.

- ❖ Kurš bija Latvijas Konservatorijas rektors no 1935. līdz 1937. gadam?
  - Kordirģents, profesors Pauls Jozuus
  - Pianists, profesors Pauls Šūberts
  - Dziedātājs, profesors Pauls Sakss

21. [C: II]

J.Vītols katram savam skolniekam – topošajam komponistam – meklējis individuālu pieeju. Viņš uzskatījis: „*Vai ir jel divi audzēkņi, ar kuriem iespējams sarunāties vienā un tai pašā valodā? Šaubos. [..] Sava patiesība katram par sevi jāatrod*” [1988: 290].

- ❖ Kādu pārliecību atspoguļo J.Vītola vārdi: „*Sava patiesība katram par sevi jāatrod*”?
  - Ka vispār nav jāieklausās pedagoga aizrādījumos
  - Ka katram savs talants jāattīsta patstāvīgā darbā
  - Ka „sava patiesība” atrodama tikai ārzemju ceļojumos

22. [C: II]

No daudzajiem Kompozīcijas klases absolventiem par savu asistentu 30. gadu beigās profesors bija izraudzījis Ādolfu Skulti. Trimdā dodoties, profesors viņam par piemiņu uzdāvināja savu sudraba kabatas pulksteni. Ādolfs Skulte, vēlāk pats būdams mūsu konservatorijas profesors, to rūpīgi glabāja līdz sava mūža beigām.

- ❖ Kuram no saviem Latvijā palikušajiem skolniekiem J.Vītols atmiņai atstāja savu sudraba kabatas pulksteni?
  - Ādolfam Skultem
  - Jānim Ivanovam
  - Valentīnam Utkinam

23. [C: II]

Gadsimta ceturksni J.Vītols bija Latvijas Konservatorijas Kompozīcijas klases profesors – jauno komponistu skolotājs. Kad mūža nogalē kāds prasījis, kāpēc J.Vītols vairs nekomponē, viņš atteicis: „*Esmu izaudzinājis sev lielu konkurenci. Pēc 34 komponistiem esmu tas 35., un manis vairs nemaz nevajag*” [1999: 59]. Faktiskais skolnieku skaits gan bijis vēl daudz lielāks.

- ❖ Kuri no nosauktajiem komponistiem ir J.Vītola tiešie Kompozīcijas klases skolnieki?
  - Emīls Dārziņš un Emilis Melngailis
  - Ādolfs Skulte un Jānis Ivanovs
  - Raimonds Pauls un Imants Kalniņš

24. [C: II]*

Vairums tagadējo latviešu komponistu ir J.Vītola „mazbērni” un „mazbērnu bērni”. Piemēram, J.Vītola skolnieka Ādolfa Skultes klasi ir beiguši Imants Kalniņš un Mārtiņš Brauns; pie Jāņa Ivanova kompozīciju mācīties Raimonds Pauls. Bet pie Paula Dambja, kas ir Valentīna Utkina skolnieks, studējusi Selga Mence, kuras skolnieks ir Ēriks Ešvalds.

- ❖ Kura kompozīcijas skolotāju un skolnieku pēctecības ķēdīte ir nepareiza?
  - J.Vītols – Ādolfs Skulte – Imants Kalniņš
  - J.Vītols – Valentīns Utkins – Pauls Dambis – Selga Mence – Ēriks Ešvalds
  - J.Vītols – Mārtiņš Brauns – Jānis Ivanovs

III. MŪZIKAS IZTEIKSMES LĪDZEKĻI UN ŽANRI

25. [C: III]

J.Vītols sacerēja mūziku gandrīz visos sava laika žanros un mūzikas jomās. Tiesa gan – operu neuzrakstīja un arī kinofilmu mūzikas jomā savu roku nemēģināja.

- ❖ Kurš apgalvojums attiecībā uz J.Vītolu ir pareizs?
  - Uzrakstīja dziesmu „Laša kundze bola acis” kinofilmam „Zvejnieka dēls”
  - Sacerēja operu „Karaļmeita”
  - Sacerēja „Dramatisko uvertīru”

26. [C: III]

Reiz somu diriģents Georgs Šnēfogts pirms svītas „Dārgakmeņi” atskaņojuma Operteātrī, norādot uz ložu, kurā sēdējis J.Vītols, un aicinot viņu sumināt, publikai teicis: „*Mūsu vidū sēž bagātākais cilvēks Latvijā – miljonārs ar dārgakmeņu kolekciju, ar ametistu, smaragdu, pērlēm, rubīniem*” [1999: 49].

- ❖ Kāda žanra darbs ir J.Vītola – „miljonāra ar dārgakmeņu kolekciju” – kompozīcija „Dārgakmeņi”?
  - Simfoniska svīta
  - Simfoniska poēma
  - Simfoniska uvertūra

27. [C: III]

Visas J.Vītola Pēterburgā radītās simfoniskās partitūras tika atskaņotas t.s. Krievu simfoniskajos koncertos, kuri notika no 1884. līdz 1914. gadam, un kuru iniciators bija Mitrofans Beļajevs. Latvijā pirmatskaņotās partitūras ir „Dārgakmeņi” (1924. gads), „Rudens dziesma” (1928.gads) un „Latvju lauku serenāde” (1934.gads).

- ❖ Kuru no nosauktajiem simfoniskiem darbiem pirmo reizi neatskaņoja Pēterburgā, jo J.Vītols jau bija pārcēlies uz Latviju?
- „Dramatisko uvertīru”
- Simfonisko uvertīru „Sprīdītis”
- Simfonisko svītu „Dārgakmeņi”

28. [C: III]

Katra tauta par saviem nacionālās mākslas klasiķiem sauc cilvēkus, kuri pirmie radījuši paraugdarbus galvenajos attiecīgās mākslas žanros. Latviešu mūzikā „pirmās paaudzes” klasiķi ir Jurjānu Andrejs un Jāzeps Vītols. Jurjānu Andrejs ir pirmo simfonisko partitūru, kantāšu, čella koncerta autors. J.Vītols pirmais komponējis simfoniju, klavierosonāti, stīgu kvartetu, kora balādes.

- ❖ Kuru žanru aizsācējs latviešu mūzikā ir Jāzeps Vītols?
- Pirmais sacerējis simfoniju un simfonisko uvertīru
- Pirmais sacerējis simfonisko svītu („Latvju dejas”)
- Pirmais sacerējis koncertu solo instrumentam ar orķestri (Čella koncertu)

29. [C: III]

Drīz pēc J. Vītola Simfonijas triju daļu atskaņošanas 1888. gada Dziesmu svētkos partitūra pazuda. Pēc vairāk nekā 40 gadiem Ādolfs Skulte pēc četrrocīgā klavieru pārlikuma simfoniju no jauna instrumentēja. J.Vītola 80. jubilejas koncertā (1943. gadā) tā izskanēja Ādolfa brāļa Bruno Skultes vadībā. Autors bijis aizkustināts un iepriecināts [1999: 58].

- ❖ Kurš komponists 1943. gadā no jauna instrumentēja J.Vītola jaunības gadu Simfoniju, kuras partitūra sen jau bija pazudusi?
- Jāzeps Vītols
- Jānis Ivanovs
- Ādolfs Skulte

30. [C: III]

Par „200 latviešu tautasdziesmām” ar klavieru pavadījumu J.Graubiņš raksta, ka J.Vītols tām sagādājis košu fonu, uz kura „*jo lepnāk meldiju jaukajiem skaņu rakstiem izcelties, izstaltoties un izzvīloties, lai tālāk tās varētu redzēt un dzirdēt. Viņu mirdzuma savaldzināti ir jutušies paši latvieši un pārrobežnieki [..] Tā ir mūsu otrā „Dziesmu rota”*” [1944: 419].

- ❖ Par kuru no J.Vītola darbiem Jēkabs Graubiņš ir teicis: „*Tā ir mūsu otrā „Dziesmu rota”*”?
- Par krājumu „200 latviešu tautasdziesmas” ar klavieru pavadījumu
- Par J. Vītola tautasdziesmu apdarēm korim
- Par svītu orķestrim „Septiņas tautasdziesmas” op. 29a

31. [C: III]*

Latvijas Konservatorijas pirmajā mācību gadā (1919./1920.gads) kā dāvanu kolēģiem rektors komponē „Variācijas portretus” klavierēm. Katra no 11 variācijām portretē kādu no Klavieru klases pedagogiem. Muzikāli atjautīgo raksturojumu ziņā J.Vītola ciklu var salīdzināt ar R. Šūmaņa „Karnevāla” personāžu spilgtajiem tēlojumiem.

- ❖ Kurš no nosauktajiem cikliem ietver J.Vītola „Variācijām portretiem” līdzīgu „muzikālo portretu galeriju”?
- Johans Sebastiāns Bahs. „Labi temperēts klavīrs”
- Fēlikss Mendelszons-Bartoldi. „Dziesmas bez vārdiem”
- Roberts Šūmanis. Klavieru cikls „Karnevāls”

32. [C: III]

Neparasts nosaukums ir 1920./1921. gadā komponētam J.Vītola klavierdarbam: *Carmina*. Trīs dziesmiņas klavierēm: I. *Jautājums*; II. *Čalošana* (saruna), III. *Zvani*. Tas veltīts Annijai, kura 1921. gadā kļūst par profesora J.Vītola kundzi. Sešu taktu ievada tēmā ir iešifrēta J.Vītola vēstulēs daudzkārt lasāmā uzruna Annijai: „Mīlmīļā Annija!” [2006: 48]. Tā izskan arī cikla noslēgumā – spoži un jūsmīgi.

- ❖ Kāda uzrunas frāze ir iešifrēta Annijai Vitolai veltītā klavierdarba „*Carmina*” ievadtaktīs?
- „Annija, mana dārgā!”
- „Mana mīļā Annija!”
- „Mīlmīļā Annija!”

33. [C: III]

J.Vītols ar kora balsīm rīkojas kā ar orķestra instrumentiem – ik pa laikam izceļ kādu atsevišķu balsu grupu, piemēram, sieviešu balsis. „*Tie lielāko tiesu ir soprānu un altu gājieni vieglās tercās, augstā reģistrā, sidrabainā krāsojumā – pretstatā ar kora masas smagumu un brūnumu*” [Graubiņš 1944: 354]. Tādus krāsu kontrastus vairākkārt saklausām, piemēram, „Dūkņu silā”.

- ❖ Kuras kora balsis tēlo Meža mātes meitiņas dziesmā „Dūkņu sils”?
- Soprāni
- Alti un tenori
- Tenori

34. [C: III]

Viena no J.Vītola skaistākajām jauktā kora dziesmām ir „Saules svētki” ar Friča Bārdas dzeju. Annija Vītola atcerējusies, ka tā komponēta kādā ļoti saulainā dienā 1925. gada vasarā Gaujienā, un viņai atmiņā palikušas klavieru akordu skaņas, ar kurām šajā dziesmā tiek dziedāts jūsmīgais izsauciens „Pavasars! Pavasars! Pavasars!” [1999: 44].

- ❖ Kurā no J.Vītola kora dziesmām daudzkārt atkārtojas izsauciens „Pavasars!”
- „Saules svētki”
- „Saule austrumos”
- „Saulīt mīļā”

35. [C: III]

Kora dziesmas „Rīgā pirku sirmu zirgu” melodija izklausās pēc tautasdziesmas, taču ir paša Vītola sacerēta. Kad draugi jautājuši, kur tādu nepazīstamu tautasdziesmu ņēmis, Vītols vien blēdīgi smaidījis un jokojis: ja reiz šis „viltojums” izdevies, tad nākamreiz viņš mēģināšot viltot arī naudas zīmes – pieclatniekus [1999: 131].

- ❖ Vienai no kora dziesmām ar tautasdziesmu vārdiem J.Vītols „viltojis” melodiju – sacerējis to tautiskā garā. Kurai no nosauktajām?
  - „Redz, kur jāja div’ bajāri”
  - „Rīgā pirku sirmu zirgu”
  - „Jūdz tautietis, jūdz brālītis”

36. [C: III]

Ar Raiņa vārdiem J.Vītols ir komponējis vairākas ļoti pazīstamas bērnu dziesmiņas – „Mīkla”, „Kaķeniņe”, „Mākonītis un mākonīte” u.c. Bet kora daiļradē Raiņa dzeja izmantota tikai vienā, taču ļoti spēcīgā darbā – jauktā kora dziesmā „Karaļmeita”.

- ❖ Kuras J.Vītola kordziesmas vārdu autors ir Rainis?
  - „Upe un cilvēka dzīve”
  - „Rūķīši un Mežavēcis”
  - „Karaļmeita”

37. [C: III]

Lugas „Vaidelote” galvenajai varonei Mirdzai Aspazija izrādē paredzējusi dziedāt dziesmu, kas sākas ar vārdiem „*Mēness starus stīgo dzelmē dzidrajā*”. J.Vītols šo tekstu ar nosaukumu „Mirdzas dziesma” komponēja solobalsij ar klavierēm, bet E. Dārziņš, E. Melngailis un mūsdienās Andris Dzenītis ar nosaukumu „Mēness starus stīgo” – jauktam korim.

- ❖ Kurš no nosauktajiem komponistiem Aspazijas dzeju „Mēness starus stīgo” ir komponējis solobalsij un klavierēm?
  - Jāzeps Vītols
  - Emilis Melngailis
  - Andris Dzenītis

38. [C: III]

J.Vītols bieži uzstājies koncertos kā savu solodziesmu klavierpavadītājs. Viņa spēle vienmēr bijusi tēlaini izteiksmīga. Piemēram, dziesmas „Klausies, spulgacīt” pavadījumā skaņas šķelmīgi draiskojušās, rotaļājušās, bet dziesmā „Man prātā stāv vēl klusā nakts” gleznojušas jūsmīgas noktirnes ainu.

- ❖ Kurai no minētajām J.Vītola solodziesmām piederētos rotaļīgs, šķelmīgs klavieru pavadījums?
  - „Klausies, spulgacīt”
  - „Man prātā stāv vēl klusā nakts”
  - „Biķeris miroņu salā”

39. [C: III]

Vairāku latviešu komponistu iztēli ir ierosinājis Aspazijas dzejolis „Sapņu tālumā”, kas brīnišķīgā dzejas valodā stāsta par romantisko sapņu un ilgu sadursmi ar skaudro dzīves realitāti. Alfrēds Kalniņš to komponējis solobalsij (1902. gads), Emīls Dārziņš – jauktam korim (1904. gads), bet J.Vītols vēl pēc trim gadiem – atkal balsij ar klavieru pavadījumu (1907. gads).

- ❖ Kurš komponists Aspazijas dzejoli „Sapņu tālumā” ir sacerējis kā jauktā kora dziesmu?
- Jāzeps Vītols
- Emīls Dārziņš
- Alfrēds Kalniņš

40. [C: III]

Par solodziesmu „Pie tava augstā baltā loga” J. Zālītis raksta: „*Mīlas romantikas rožainā gaismā vibrē katra muzikālā frāze, katrs vārds. Klavierpavadījumam izvēlētā figūra liek iedomāt arī citu, romantiskam mīlētājam parocīgāku un piedienīgāku instrumentu*” [1944: 380].

- ❖ Kāds romantiskam mīlētājam piedienīgs instruments varētu noderēt J.Vītola solodziesmas „Pie tava augstā baltā loga” pavadījuma spēlei?
- Akustiskā ģitāra
- Elektriskā ģitāra
- Vijole

41. [C: III]*

Ļoti tuva Jāzepam Vītolam bijusi Friča Bārdas dzeja. Tās romantiskie, tēlaini spilgtie, gleznainā valodā rakstītie dzejoļi meistaruru iedvesmojuši tādām kora dziesmām kā „Karalis un bērslapīte”, „Saules svētki”, „Bērzs rudenī”, „Dāvids Zaula priekšā”, arī kora ciklam „Trīs čigānu dziesmas”.

- ❖ Kurš ir J.Vītola „Trīs čigānu dziesmu” sākumā dzirdamo vārsmu „*I tu, lunkanā, kaķe dzeltenā, manā būdā tagad žurku daudz*” autors?
- Fricis Bārda
- Jānis Poruks
- Kārlis Skalbe

42.[C: III]*

Līdzīgi J.Vītolam mūzikā, Vilis Plūdonis uzskatāms par Eiropas klasiski romantisko tradīciju iedzīvinātāju latviešu dzejā – balādes un poēmas žanrā, teiksmainos tēlos un gluži vai „redzamos” dabas tēlojumos. J.Vītolu valdzinājusi Plūdoņa dzejas valodas muzikalitāte un īpatnais kolorīts, ko kora mūzikā atspoguļo „Dūkņu sils”, „Rūķīši un Mežavecis”, patriotiskā „*Dies irae*”, poētiskā „Rasa un zvaigznes”.

- ❖ Kurš latviešu dzejnieks, tostarp romantisko teiku „Dūkņu sils” un „Rūķīši un Mežavecis” autors, uzskatāms par Eiropas klasiski romantisko tradīciju iedzīvinātāju latviešu liroepikā?
- Krišjānis Barons
- Jānis Poruks
- Vilis Plūdonis

43. [C: III]

Latvijas brīvvalsts pirmajos gados J.Vītola palīdzību lūdza arī evaņģēliski luteriskās baznīcas virsvalde, kas gatavoja korāļgrāmatas jaunu izdevumu. Šai „Meldiju grāmatai” profesors sacerēja 21 jaunu četrbalsīgi iekārtotu korāli, tostarp dziesmas „Cēli kā dzimtenes dievnami”, „Jēzu, saule mana”, „Dievs dziesma man”.

- ❖ Kurš no nosauktajiem ir J.Vītola sacerēts oriģinālkorālis?
  - „Klusa nakts, svēta nakts”
  - „Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils”
  - „Cēli kā dzimtenes dievnami”

44. [C: III]

Dziesmu „Kalējs” ar Kārļa Skalbes vārdiem Vītols sacerējis 1948. gada 23. aprīlī. Nākamajā priekšpusdienā komponists to nodevis diriģentam Robertam Zuikam, bet pēcpusdienā iemidzis mūža miegā. Dziesma un arī komponista mūžs noslēdzas ar simboliskiem vārdiem: „*Kaļu rotas līgavai, mīļai, skaistai Latvijai*”.

- ❖ Kā sauc J.Vītola pēdējo kompozīciju, kas beidzas ar vārdiem „*Kaļu rotas līgavai, mīļai, skaistai Latvijai*”?
  - „Latvijai”
  - „Kalējs”
  - „Kalēja kalve”

IV. JĀZEPS VĪTOLS LATVIJAS KULTŪRVĒSTURES KONTEKSTĀ

45. [C: IV]

Bija ļaudis, kas no Latvijas Konservatorijas uzreiz jau gaidīja starptautisku konkursu „čempionus”. J.Vītols turpretim uzskatīja, ka tobrīd svarīgāk bija domāt par tautas līmeņa celšanu kopumā. „*Latvju zemei vajaga būt muzikāli tik nobriedušai, lai tā tiktu vispār pielaista starptautiskā cīņā, lai tā drīkstētu savu balsi pacelt pasaules koncertā, netiktu no estrādes noraidīta*” [1988: 272].

- ❖ Kāds pēc J.Vītola domām bija Latvijas Konservatorijas galvenais uzdevums pastāvēšanas sākuma gados?
  - Izglītot dziedāšanas skolotājus pamatskolām
  - Izglītot daudzus labus mūzikus tautas mūzikas kultūras līmeņa celšanai
  - Izaudzināt dažus virtuozus starptautiskiem konkursiem

46. [C: IV]

Pat stiprais J.Vītols kādreiz jutās noguris. Ne no stundu vai radošā darba, bet no intrigām un „klačām”, no kurām izvairīties neizdevās arī konservatorijas saimei. Tādā brīdī viņš reiz ar skumju humoru teicis savai studentei Lūcijai Garūtai: „*Mīļā Lūce, mācieties, par ko gribat, tikai nekad nekļūstiet par konservatorijas rektoru – viens briesmīgs amats!*” [Garūta 1999: 124].

- ❖ Ko J.Vītols reiz par savu rektora amatu teicis „mīļajai Lūcei” – Lūcijai Garūtai?
  - Mācieties par rektoru – visi jūs cienīs un apbrīnos!
  - Nekad nekļūstiet par rektoru – viens briesmīgs amats!
  - Tiksiet par rektoru, – būsiet bagāta un laimīga!

47. [C: IV]

„Mūsu pienākums ir piedāvāt savus plecus tiem, kas pēc mums nāk, lai tie mūsu augumu pāraugtu, mums pāri celtos. Spējīgais uz saviem pleciem nes vairākas paaudzes, nesabrūkot zem nastas”. Tā raksta J.Vītols, pieminot mūžībā aizgājušo Jurjānu Andreju, taču pilnā mērā šie vārdi attiecināmi arī uz viņu pašu [1944: 6].

- ❖ Kuram latviešu mūziķim veltītā rakstā pirmoreiz izskanējuši vārdi: „Mūsu pienākums ir piedāvāt savus plecus tiem, kas pēc mums nāk”?
- Jānim Cimzem
- Jurjānu Andrejam
- Jāzepam Vītolam

48. [C: IV]

1980. gada dziesmu svētku laikā Rīgā viesojās Jāzeps Vītola atraitne, ņujorkiete Annija Vītola. Pēc „Gaismas pils” Mežaparka estrādē uznākot, koris un klausītāji viņu saņēma ar nebeidzamām ovācijām, jo Annijā saskatīja sūtni no trimdas latviešiem, no brīvās pasaules.

- ❖ Kam Lielajā estrādē skanēja vētrains kopkora un klausītāju ovācijas pēc „Gaismas pils” atskaņojuma 1980. gada Dziesmu svētkos?
- Šīs dziesmas diriģentam Leonīdam Vīģeram
- Viešņai no Ņujorkas – Jāzeps Vītola atraitnei Annijai Vītolai
- Dziesmu svētku virsdiriģentam no ASV Robertam Zuikam

49. [C: IV]

Kultūrvēsturiski unikāls darbs ir Jāzeps Vītola autobiogrāfiskais stāstījums „Manas dzīves atmiņas”. Tas aptver laikosmu no agras bērnības līdz 1919. gadam, īsumā ieskicējot 20.–30. gadu norises, un sākas ar vārdiem: „Šeit mana dzīve, kā es pats to redzu. Varbūt nepareizi redzu, bet man divu vai vairāk dažādu briļļu nav” [1988: 15].

- ❖ Kur lasāmi vārdi: „Šeit mana dzīve, kā es pats to redzu. Varbūt nepareizi redzu, bet man divu vai vairāk dažādu briļļu nav”?
- Vēstulē sievai Annijai Vītolai
- Autobiogrāfiskajā stāstījumā „Manas dzīves atmiņas”
- Brošūrā „Latvijas Konservatorijas pirmie desmit gadi”

50. [C: IV]*

Izšķiroša nozīme J.Vītola satuvināšanā ar latviešu mūziku bija Trešajiem dziesmu svētkiem (1888.gadā): „šie svētki mani ievadīja latvju nacionālās kustības verdošā centrā, kas mani ar neatvairāmu spēku ierāva man līdz tam vēl stipri pasvešajā pasaulē” [1988: 99]. Šajos svētkos J.Vītols kā komponists debitēja ar jauktā kora dziesmu „Bērzs tīrelī” un Simfonijas trim daļām.

- ❖ Kuros Dziesmu svētkos J.Vītols debitēja kā kora dziesmas „Bērzs tīrelī” un simfoniskā darba autors?
- Otrajos dziesmu svētkos (1880.gads)
- Trešajos dziesmu svētkos (1888.gads)
- Ceturtajos dziesmu svētkos (1895.gads)

51. [C: IV]*

Trešo vispārējo dziesmu svētku virsdiriģentus ievēlēja paši koru diriģenti – gan tieši, gan ar vēstulju starpniecību. No 12 kandidātiem visvairāk balsu saņēma Vīgneru Ernests, ievēlēti tika arī Indriķis Zīle un Jurjānu Andrejs. Jāni Bētiņu iecēla par goda virsdiriģentu.

- ❖ Kuri no Trešajos dziesmu svētkos J.Vītola satiktajiem latviešu kultūras darbiniekiem bija šo svētku virsdiriģenti?
- Vīgneru Ernests, Jurjānu Andrejs
- Frīdrihs Grosvalds, Ādams Ārgalis
- Juris Jurjāns, Oskars Šepskis

52. [C: IV]

Pēc Trešajiem dziesmu svētkiem (1888.gadā) Rīgas Latviešu biedrībā tika nodibināta Mūzikas komisija. Tai bija vadošā loma ikgadējo „Rudens koncertu” rīkošanā, kordziesmu un folkloras krājumu izdošanā, žurnāla „Mūzikas Druva” subsidēšanā līdz pat Pirmajam pasaules karam.

- ❖ Kurai organizācijai bija vadošā loma latviešu mūzikas propagandā laikā no 1888. gada līdz Pirmajam pasaules karam?
- Izglītības departamenta Mūzikas nodaļai
- Skaņu mākslas skolai
- Rīgas Latviešu biedrības Mūzikas komisijai

53.[C: IV]*

Latvijas Konservatorija tika dibināta Latvijas Valsts pirmā prezidenta Jāņa Čakstes prezidentūras laikā. Taču J.Vītola pirmā saskarsme ar Čaksti bijusi jau Jelgavā notikušo Ceturto dziesmu svētku laikā (1895.gadā). Toreizējais advokāts, Jelgavas Latviešu biedrības vadītājs Jānis Čakste bija šo svētku galvenais rīkotājs un lielā mērā arī to sponsors.

- ❖ Kurš bija Latvijas Valsts pirmais prezidents, arī Jelgavā notikušo Ceturto dziesmu svētku (1895.gads) galvenais rīkotājs?
- Jānis Čakste
- Gustavs Zemgals
- Kārlis Ulmanis

54. [C: IV]*

19. gs. 80. gados J.Vītols vēl pavisam tieši saskaras ar latviešu tautas pirmās atmodas darbiniekiem, nacionālās identitātes un tautiskās pašapziņas modinātājiem – jaunlatviešiem. Līdzās vairākām dziesmām ar Ausekļa dzeju Vītola daiļradē ir arī jauktā kora dziesma „Upe un cilvēka dzīve” ar Krišjāņa Barona vārdiem.

- ❖ Kurš jaunlatviešu paaudzes kultūras darbinieks ir J.Vītola dziesmas „Upe un cilvēka dzīve” vārdu autors?
- Andrejs Pumpurs
- Juris Alunāns
- Krišjānis Barons

55. [C: IV]

Kantāti „Ziemeļblāzma” J. Vītols ir sacerējis Augusta Dombrovska uzbūvētās, tautai dāvinātās Mīlgrāvja atturības biedrības “Ziemeļblāzma” jaunā nama iesvētīšanai 1913. gadā. Augusts Dombrovskis bija viens no pirmajiem plaša vērīena latviešu uzņēmējiem, kurš nopelnītos līdzekļus ieguldījis labdarībā un kultūras mecenātismā.

- ❖ Ar kādu Latvijas kultūrvēsturei nozīmīgu personību un notikumu saistīta J.Vītola kantāte „Ziemeļblāzma”?
- Ar Augusta Dombrovska uzceltās Burtnieku mājas atklāšanu
- Ar Mīlgrāvja biedrības „Ziemeļblāzma” jaunceltā nama iesvētīšanu
- Ar Augusta Dombrovska 100. dzimšanas dienas atceres svinībām

56. [C: IV]*

1918. gada vasarā Jāzeps Vītols saņēma uzaicinājumu kļūt par jaundibināmās „Latvju operas” direktoru. Rīgā viņš iebrauca augustā ar t.s. „operas vilcienu”, kas no Pēterburgas uz dzimteni pārveda Pirmā pasaules kara izklīdētos latviešu māksliniekus. „Latvju operas” pirmā izrāde – R.Vāgnera „Klīstošais holandietis” – notika 1918. gada 15. oktobrī tagadējā Nacionālā teātra telpās.

- ❖ Ar kādu izrādi 1918.gada 15. oktobrī Rīgā darbu uzsāka „Latvju opera”, kuras direktors tobrīd bija Jāzeps Vītols?
- Volfgangs Amadejs Mocarts. „Figaro kāzas”
- Rihards Vāgners. „Klīstošais holandietis”
- Pēteris Čaikovskis. „Jevgeņijs Oņegins”

57.[C: IV]*

Latvijas Mākslas akadēmijas dibinātājs un pirmais rektors bija gleznotājs Vilhelms Purvītis. Viņa dzīves ceļā vērojama līdzība ar J.Vītola mūžu. Purvītis ar lielo zelta medaļu absolvēja Pēterburgas Mākslas akadēmiju, saņēma šīs augstskolas akadēmiķa grādu. Viņš kļuva par latviešu nacionālās ainavu glezniecības izveidotāju un viņa meistardarbnīcā izauguši vairāk nekā 50 jauno mākslinieku.

- ❖ Kurš gleznotājs, izcils Latvijas dabas ainavu meistars, bija Latvijas Mākslas akadēmijas dibinātājs un pirmais rektors?
- Janis Rozentāls
- Vilhelms Purvītis
- Gustavs Šķilters

58. [C: IV]*

1919. gada rudenī, gadu pēc Latvijas valsts pasludināšanas, tika dibināta Latvijas Universitāte, Konservatorija, Mākslas akadēmija, Latvijas Nacionālais teātris, Nacionālā opera, Nacionālā bibliotēka. Nedaudz vēlāk – 1925. gadā – darbu uzsāka Latvijas Radiofons. Turpretim Latvijas Televīzija tika atklāta tikai 1954. gadā.

- ❖ Kuras institūcijas Jāzepa Vītola laikā Rīgā vēl nebija?
- Latvijas Mākslas akadēmija
- Latvijas Radiofons
- Latvijas Televīzija

59. [C: IV]*

J.Vītola autoritāti latviešu mūziķu vidū apliecina arī tas, ka laikā no 1923. līdz 1938. gadam viņš bija Latvju skaņražu kopas priekšsēdētājs. Šo apvienību 1923. gadā dibināja Vītols kopā ar Alfrēdu Kalniņu, Jāni Mediņu, Emili Melngaili, Jāni Zālīti. Tajā darbojās profesionāli mūziķi – rūpējās par augstvērtīgu mūzikas kultūru, organizēja sarīkojumus, aizstāvēja autortiesības.

- ❖ Kā sauca 20. gs. 20.–30. gados Jāzepa Vītola vadīto Latvijas komponistu apvienību?
  - Latvijas Komponistu savienība
  - Latvijas skaņražu kopa
  - Latvju mūziķu biedrība

60. [C: IV]

Jāzevs Vītols bija starp pirmajiem, kam 1937. gadā piešķīra tikko nodibināto Tēvzemes balvu. Reizē ar viņu balvu saņēma Milda Brehmane-Štengele, Aleksis Mierlauks, Ādolfs Kaktiņš un Jānis Akurāters.

- ❖ Kādu augstu Latvijas valsts apbalvojumu Jāzevs Vītols saņēma 1937. gadā?
  - Lāčplēša ordeni
  - Trīs zvaigžņu ordeni
  - Tēvzemes balvu

© UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, Valsts izglītības satura centrs, 2014

Spēles saturs: Ilma Grauzdiņa

Dizains, makets: SIA "OUT LOUD"

Valsts izglītības satura centrs

Adrese: Pils laukums 4-206, Rīga, LV-1050

Tālrunis: +371 67325109

E-pasts: office@unesco.lv

Mājaslapa: www.unesco.lv